

الله اعلم
الكرن

گزارش فرهنگ، رسانه و اجتماع - ۲۹
بازخوانی مسأله‌محور شیوه‌های همسریابی و همسرگزینی
(نگاهی بر سایت‌های همسریابی اینترنتی)

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز پژوهشی آرا
اندیشکده فرارویش آرا (افرا)
دپارتمان مطالعات و سیاست‌گذاری نظام‌های اجتماعی

ویرایش اول - بهار ۱۳۹۶

طراحی جلد و صفحه‌آرایی و چاپ: واحد گرافیک مؤسسه پیام رسان حکمت و اندیشه

غیر قابل انتشار
داخلی و به منظور استفاده شخصی شما فرهیخته‌ی گرامی ارسال می‌گردد.
کلیه‌ی حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به مرکز پژوهشی آرا می‌باشد.

شماره تماس: ۲ - ۸۸۱۶۳۹۶۱ - ۰۲۱

www.ararc.ir

بازخوانی مسأله محور شیوه‌های
همسریابی و همسرگزینی
(نگاهی بر سایت‌های همسریابی اینترنتی)

فهرست مطالب

۶.....	چکیده.....
۸.....	مقدمه
۱۰.....	طرح مسأله.....
۱۵.....	ادبیات نظری.....
۱۵.....	الف) پیشینه موضوع.....
۱۹.....	جمع‌بندی.....
۲۱.....	ب) چارچوب نظری.....
۲۱.....	شیوه‌های همسرگزینی
۲۲.....	انواع روش‌های همسرگزینی
۲۴.....	همسرگزینی از طریق پایگاه‌های اینترنتی.....
۲۵.....	چگونگی فعالیت پایگاه‌های اینترنتی همسریابی.....
۲۶.....	وضعیت پایگاه‌های اینترنتی همسریابی و همسرگزینی.....
۲۷.....	تحلیل ارتباطات در فضای مجازی (پایگاه‌های اینترنتی همسریابی).....
۲۸.....	آسیب‌های ارتباطی پایگاه‌های همسریابی اینترنتی.....
۲۹.....	قوانین و تعهدات حاکمیتی و اجرایی.....
۳۳.....	عملکرد دولت.....
۳۵.....	جمع‌بندی.....
۳۶.....	راهبرد و پیشنهادات.....
۴۰.....	منابع.....

چکیده

ازدواج و گزینش همسر از مهم‌ترین شاخص‌های ازدواج اسلام در هر جامعه است. امروزه با توجه به تغییر شیوه‌های همسرگزینی و الگوهای نوین همسر یابی از شکل سنتی به مدرن، کارکرد خانواده نیز از این امر تأثیر می‌پذیرد و به نظر می‌رسد کارکرد خانواده در این ازدواج‌ها نیز متفاوت است و از آن جایی که انتخاب درست و عاقلانه همسر می‌تواند تا حد زیادی متضمن ازدواجی مستحکم و پایدار نیز باشد، شیوه همسر یابی و همسرگزینی از مباحث مهمی است که باید به آن توجه جدی داشت، چرا که در بحث‌های تشکیل خانواده، این مهم گاه به فراموشی سپرده می‌شود.

امروزه کم‌کم شیوه‌های سنتی تشکیل خانواده جای خود را به شیوه‌های مدرن و جدید داده‌اند و کانون‌های همسر یابی و همسرگزینی دیگر فقط معطوف به خانواده‌ها نیست. علل و عوامل متعددی باعث این تغییرات شده‌اند و همچنین شیوه‌ها و مدل‌های جدیدی در سایه آن پدید آمده‌اند که در این نوشتار در پی آن هستیم تا به بررسی یکی از شیوه‌های همسر یابی و همسرگزینی بپردازیم.

در عصر اطلاعات و ارتباطات و گسترش و نفوذ فضای مجازی، انتخاب همسر به این عرصه نیز راه پیدا کرده است و پایگاه‌های اینترنتی همسریابی و همسرگزینی نیز به دنبال این نیاز پدید آمده‌اند؛ پایگاه‌هایی اینترنتی که زیر نظارت وزارت ورزش و جوانان نیستند و بیشتر با انگیزه‌های مادی به وجود آمده‌اند. این پایگاه‌های اینترنتی آسیب‌های اجتماعی زیادی برای کاربران و اعضای خود ایجاد کرده‌اند و سودجویان نیز از این بستر برای رسیدن به اهداف خویش بهره می‌برند؛ به همین دلیل لزوم نظارت و توجه جدی سیاست‌گذاران و متولیان امر را می‌طلبد.

در این نوشتار سعی بر آن است با نگاهی به شیوه‌های جدید همسریابی و همسرگزینی، به پایگاه‌های همسریابی اینترنتی پردازیم و آسیب‌ها و فرصت‌های آن برشمرده شود و در نهایت راهبردهایی برای بهبود وضعیت انتخاب همسر جوانان ارائه گردد.

مقدمه

از دیرباز نگرانی درباره جوانان و تغییرات فرهنگی- اجتماعی وابسته به آن‌ها وجود داشته است و یکی از دغدغه‌های مسئولان جامعه و سیاست‌گذاران حوزه فرهنگ و اجتماع، میزان هنجارپذیری و هنجارگریزی جوانان بوده است. یکی از مهم‌ترین مسائل حوزه جوانان، بحث تشکیل و استحکام خانواده است که مدخل آن شیوه‌های همسر یابی و همسرگزینی است.

درصد بالایی از جمعیت کشور ما را قشر جوان تشکیل می‌دهد و جوانی جمعیت و درصد بالای مجردان جامعه اهمیت توجه به مسأله ازدواج را بیش از پیش می‌سازد. همچنین فزونی آمار طلاق در سال‌های اخیر موج نگرانی فزاینده‌ای را ایجاد کرده است که حل این معضلات اجتماعی را با پیچیدگی‌های فراوانی رو به رو کرده است. ازدواج در فرهنگ مذهبی- ارزشی ما جایگاه ویژه‌ای دارد و پیشوایان دینی ما بر ضرورت تشکیل و استحکام خانواده برای داشتن جامعه‌ای سالم و پویا تأکید کرده‌اند. در چنین موقعیتی که آمار ازدواج و طلاق برعکس هم پیش می‌رود، نشان‌دهنده اهمیت بحث چگونگی انتخاب همسر است؛ از این رو همسرگزینی یک مسأله اجتماعی قلمداد می‌شود.

بیش از نیمی از طلاق‌ها در سال‌های اول زندگی‌های مشترک رخ می‌دهد و این بدان معناست که اغلب این طلاق‌ها قابل پیشگیری و کنترل است. ۱۴٪ طلاق‌ها نیز دقیقاً در سال اول زندگی مشترک اتفاق می‌افتد. اگرچه طلاق یک پدیده چندعلتی است و نمی‌توان برای آن فقط یک علت را جست‌وجو کرد، اما طلاق در سال‌های اول ازدواج این فرض را که اساساً انتخاب اشتباهی در کار بوده است، تقویت می‌سازد. بررسی‌های کمی آمارهای ازدواج و طلاق نشان می‌دهد که در سال‌های پیش از انقلاب بین شاخص‌های آمار ازدواج و طلاق سیر هماهنگی در جریان بوده و تناسبی بین آن‌ها مشاهده می‌شود؛ در سال‌های پس از انقلاب شاهد افزایش میزان ازدواج و کاهش میزان طلاق هستیم. در سال‌های پایانی جنگ هشت ساله ایران و عراق، بار دیگر نسبت‌های طلاق و ازدواج به هم نزدیک می‌شوند، اما این آمارها از حدود سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ به بعد، روند نگران‌کننده‌ای در جهت افزایش نرخ طلاق و کاهش نرخ ازدواج نشان می‌دهد (بحرانی، ۱۳۹۲: ۴۳).

وقت آن رسیده است که یک مدیریت فرهنگی صحیح در انتخاب همسر در جامعه شکل بگیرد. شیوه‌ای برای انتخاب همسر باید ترویج شود که در امتداد سنت‌های گذشته و همگام با شرایط جدید باشد و البته باید شرایط و بسترهای لازم برای ازدواج فراهم شود.

دنیای مدرن، دنیای تحول و تغییر در حوزه خصوصی و عمومی انسان‌هاست. مدرنیته با دگرگونی ساختارهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، از مهم‌ترین عواملی است که ساختار خانواده و مفاهیم انسانی و اخلاقی وابسته به آن را تغییر داده است، به طوری که شاید هیچ‌کدام از تحولات دنیای امروز، به اندازه اتفاقاتی که در زندگی شخصی، ازدواج و خانواده در حال روی دادن است، نباشد.

ابزارهای ارتباطی و تکنولوژیکی به شدت فضای زیست اجتماعی ما را تحت تأثیر قرار داده و تغییراتی را در سطوح و لایه‌های مختلف زندگی ما ایجاد کرده است. فضای مجازی (به اعتقاد برخی از نظریه‌پردازان زندگی دوم یا فضای دوم تعریف شده است)، سطح گسترده‌ای از روابط اجتماعی را درگیر خود کرده است که بخشی از روابط دو جنس مخالف نیز به این حوزه و فضای مجازی راه پیدا کرده است.

فضای مجازی بستری برای ارتباطات بین طیف‌های متنوع کاربران ایجاد کرد و همچنین بسیاری از جوانانی که تحت تأثیر تحولات و تغییرات جدید و نیز خواهان فاصله گرفتن از الگوهای سنتی گذشته برای انتخاب همسر بودند، به شدت به محیط مجازی و فضای مدرن گرایش پیدا کردند. در راستای این نیاز، پایگاه‌هایی در قالب همسریابی اینترنتی پدید آمد و به شدت مورد استقبال برخی از جوانان قرار گرفت. پس از گذشت چند سال، انبوهی از پایگاه‌های اینترنتی همسریابی شروع به فعالیت کردند و به علت اینکه زیر نظارت و سازمان‌دهی هیچ نهادی نبودند، زمینه سوءاستفاده‌های عدیده‌ای را فراهم کردند.

این نوشتار در پی آن است که به بررسی وضعیت پایگاه‌های اینترنتی همسریابی به‌عنوان یکی از راه‌های انتخاب همسر در شرایط حاضر بپردازد و سپس راهکارهایی برای بهبود پیشنهاد دهد.

طرح مسأله

از آن‌جا که کشور ایران دوران گذار را پشت سر می‌گذارد، چالش‌های فراوانی را در حوزه خانواده تجربه می‌کند. در سال‌های اخیر تغییرات بسیاری در الگوی ازدواج دیده می‌شود که بخش عمده‌ای به فرآیند تحول سنت به مدرن و پسامدرن برمی‌گردد. مسأله ازدواج نیز از سویی تحت تأثیر شرایط فرهنگی و بومی و از سویی تحولات جهانی است.

در بسیاری از جوامع مسأله همسریابی از طریق شیوه‌های گوناگون جا افتاده است و افراد پیش‌داوری در مورد شیوه همسریابی یکدیگر ندارند، اما در کشور ما، فرهنگ حاکم حساسیت خاصی نسبت به شیوه همسرگزینی جوانان دارد. خانواده‌ها نسبت به این قضیه با حساسیت بیشتری برخورد کرده و در عین حال شیوه‌های همسرگزینی به‌تازگی متنوع شده و هیچکدام هم دارای ثبات نسبی و سازوکارهای جا افتاده نیست. نکته قابل توجه در این میان، اختلاف در نگرش افراد متفاوت و به‌عبارتی نسل‌های گوناگون به این مقوله است. اصل نیاز به عشق و روابط عاشقانه امری است که مورد پذیرش تمامی نسل‌هاست، اما اینکه هر نسل چگونه به آن توجه می‌کند، چه مقدار از آن را علنی و چه مقدار را مخفیانه می‌پسندد، آن را برای چه سنی مجاز می‌داند و چه چیز را مصداق عشق و یا تحریک احساس عاشقانه می‌انگارد، امری مجزاست. رئیس مرکز مطالعات و پژوهش‌های راهبردی وزارت ورزش و جوانان (محمدتقی حسن‌زاده) در «طرح ملاک‌های همسرگزینی در جامعه معاصر ایران» که در سازمان ملی جوانان انجام شد (پایگاه اینترنتی مرکز مطالعات و پژوهش‌های راهبردی وزارت ورزش و جوانان^۱)، بیان کرد:

«در حال حاضر به‌دلیل تغییرات ساختاری در خانواده‌ها، نیازهای واقعی و عینی جوانان متحول شده و ملاک‌های همسرگزینی تحول اجتناب‌ناپذیری داشته‌است. بروز تحولاتی مانند افزایش آگاهی‌ها و اطلاعات، رشد مطالبات و توقعات، بالارفتن سن ازدواج، توسعه ارتباط انسانی و اجتماعی، رشد فردگرایی و سایر تغییرات فرهنگی و اجتماعی، نگرش جوانان و حتی خانواده‌ها را نسبت به نحوه و فرآیند همسریابی تغییر داده است.»

در شرایط جدید جوانان اتکای بیشتری به توانایی‌های خود دارند و اقتضائات خانواده هسته‌ای ایجاب می‌کند که جوانان با آمادگی کافی وارد عرصه زندگی شوند. شاخص‌هایی همچون تفاهم و شناخت متقابل زوجین و اشتراک در برخی باورها و علایق، همچنین تشابهات فرهنگی و فکری از الزامات سبک جدید زندگی و ازدواج جوانان است. در شرایط جدید همسریابی و ازدواج آگاهانه‌تر صورت می‌گیرد و نقش زوجین در مقایسه با والدین بیشتر شده است. شاخص‌های مدرن در ملاک‌های همسرگزینی در قیاس با شاخص‌های سنتی به تدریج اهمیت بیشتری پیدا می‌کند و شیوه‌های جدید همسریابی که نقش خود افراد در آن بیشتر است، یا با وساطت نهادهایی مانند محیط شغلی و آموزشی در حال شیوع و گسترش است (۱۳۹۱).

می‌توان در جامعه ایران، از سه نوع ازدواج سنتی، مدرن و پسامدرن سخن گفت که هر کدام شکل و معنای رابطه عاشقانه و ازدواج متفاوتی پیدا می‌کند. با گذار جامعه ایران از دوره سنت به مدرن، ماهیت ازدواج تغییرات بسیاری کرده است.

در فرهنگ سنتی ایران، به دلیل محدودیت روابط اجتماعی، خانواده‌محور بودن و الگوی ازدواج بر اساس خویشاوندی، ازدواج غالباً بدون رابطه عاشقانه بوده است. عشق‌هایی هم که گهگاه در جوامع سنتی رخ می‌داد، نوعی عشق رمانتیک بود که به دلیل محدودیت‌های ارتباطی بین دختران و پسران، با اولین مواجهه دختر و پسر رخ می‌داد. در دوران مدرن ویژگی‌های ازدواج به علت تأثیرپذیری جامعه از فرآیندهای صنعتی شدن و مدرنیزاسیون دچار تغییر شد. تحولات شهرنشینی، تغییر شکل خانواده گسترده به هسته‌ای و شبکه خویشاوندی، افزایش تحصیلات، اشتغال زنان، رواج تفکر عقلانی و... نگرش‌های شیوه همسرگزینی را تغییر داد. آزادی در روابط دختر و پسر پیش از ازدواج، کاهش ازدواج‌های خویشاوندی، اهمیت یافتن ابعاد روانی و عاطفی در ازدواج و... از تغییراتی است که در سبک‌های همسریابی و همسرگزینی در دوران مدرن رخ داده است. هرچند ازدواج به شکل سنتی با پیوند به ارزش‌ها و قواعد زندگی سنتی کاستی‌ها و معایبی دارد، اما در دوران مدرن هم با چالش‌های فراوانی روبه‌روست. با تحولات جامعه مدرن، نگرش‌های جدیدی بر سبک‌های همسریابی و همسرگزینی حاکم شده است که گاه ممکن است با باورها و اعتقادات سنتی مردم همخوانی نداشته باشد. یکی از این تحولات، انتخاب آزادانه

همسر و تمایل به ازدواج بر اساس عشق است. افزایش تحصیلات، استقلال مالی و بالا رفتن سن ازدواج موجب شده که جوانان برای عشق پیش از ازدواج، اولویت قائل شوند. اغلب ازدواج‌های از پیش تعیین شده دنیای سنت، امروزه جای خود را به همسرگزینی آزاد و انتخابی بر اساس عشق داده است. اگرچه هنوز در برخی از مناطق ایران، ازدواج‌های عشیره‌ای و قبیله‌ای وجود دارد، اما در دوران پست مدرن، از عشق راززدایی و تقدس‌زدایی شده و به تعبیر باومن، نوعی «سیالیت» در عشق پدیدار شده است. این سیالیت کم‌کم در فرهنگ ایران نیز نفوذ کرده و شکل ازدواج را تغییر داده است که تا حدودی متأثر از فرآیندهای وسیع جهانی و بازنمایی‌های رسانه‌ای از خانواده غربی است. ازدواج‌هایی که پیش‌تر با معرفی و شناخت آغاز می‌شد، امروزه با بهانه «عشق» و با میانجی‌گری اینترنت و دیگر فناوری‌های ارتباطی صورت می‌گیرد و حتی گاه به تشکیل خانواده هم نمی‌انجامد. این سبک عشق‌ورزی، ازدواج و خانواده را به تدریج از کانون اصلی جامعه کنار می‌زند. هرچند که اغلب این نوع عشق‌ورزی با عدم شناخت کافی، تشریفاتی، تظاهری و غیرحقیقی شدن، آسیب‌های بسیاری هم در پی دارد. به‌طور کلی از آن‌جا که ازدواج‌های عاشقانه بر مبنای روابط عاطفی شکل می‌گیرند، انعطاف‌پذیرترند و احتمال طلاق در آن‌ها بیشتر است (نرگسی، ۱۳۸۸: ۱۹۱).

یکی از مقولات مهمی که در دوران مدرن در زمینه ازدواج اهمیت یافته، مقوله «عشق» است. امروزه در جوامع مدرن تأکیدهای فرهنگی بسیاری درباره عشق وجود دارد، به‌طوری‌که عشق از ضروریات ازدواج تلقی می‌شود، ولی آیا ازدواج‌ها همیشه با این نوع رابطه عاطفی آغاز می‌شده یا آنکه عشق در ازدواج پدیده‌ای نو در دوران مدرن است؟

از نظر گیدنز، عشق به شکل عام و نه علاقه زوجین به یکدیگر، پدیده‌ای است که در چند قرن اخیر به‌وجود آمده است و تمرکز کنش متقابل گرم و صمیمانه در دایره تنگ خانواده هسته‌ای، زمینه‌ساز پیوند خوردن عشق و ازدواج بوده است. گیدنز با بررسی تغییرات تاریخی مفهوم صمیمیت در طول تاریخ، نشان می‌دهد چگونه عشق و ازدواج در یک فرآیند تدریجی تاریخی به هم نزدیک می‌شوند. وی به این منظور سیر تحول مفهوم عشق را در سه دوره بررسی می‌کند:

■ الف) در دوره قرون وسطایی تنها قالب عشق، عشقی است که به «عشق شورانگیز^۱» تعبیر می‌شود. این عشق به اشراف و خواص اختصاص داشته و ارتباطی میان آن و فرآیند ازدواج و زندگی خانوادگی و باروری وجود ندارد. این عشق از سوئی به جنون و گسست از روابط عادی اجتماعی مربوط می‌شود و از سوئی در قالب عشق عرفانی به مسیح اوجی استعلایی پیدا می‌کند. این عشق کاملاً شخصی است که با خانواده و زناشویی بیگانه است.

■ داستان‌های عامیانه قرون وسطایی مملو از روابط عاشقانه شهسواران، ملکه‌ها و شاهزاده‌هاست. در این دوران، در ارتباط زن و مرد با یکدیگر و حتی کودکان، جنبه عاطفی از اهمیت برخوردار نیست و در ازدواج، انتخاب و خواسته‌های شخصی اهمیتی نداشته، بلکه ازدواج با اراده دیگران صورت می‌گیرد و ابعاد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آن اهمیتی ندارد.

■ ب) در قرن هجدهم این عشق شورانگیز، به شکل «عشق رمانتیک^۲» تغییر ماهیت داد. عشق رمانتیک صورت‌بندی مفهوم عشق در شکلی عام و فراگیر را ممکن ساخت. این عشق چندان با رابطه جنسی تعریف نمی‌شد و بیشتر بر خاص‌بودگی و یگانگی معشوق در چشم عاشق دلالت داشت. این بیان نوظهور از عشق، کنش متقابل میان زن و مرد را در جامعه صنعتی سازمان‌دهی کرد و پیدایش خانواده‌های کوچک و مستحکم جدید را ممکن ساخت.

■ فضاهای خانواده سنتی و حضور در شبکه ارتباطی خانواده بزرگتر، فرصتی برای ارتباط خصوصی زوجین نداشت و ابعاد روانی ازدواج از اولویت برخوردار نبودند. به دلیل همکاری زوج جوان در فرآیند تولید کشاورزی، دامداری در خانه و مزرعه در رابطه با خویشاوندان، روابط زوجین نمودی از روابط عاشقانه نداشت، اما گسترانیدن عشق رمانتیک به خانه‌ها و پیوند خوردن مفاهیم محبت و ازدواج بود که بهره‌مندی‌های فردی از رابطه را از اولویت برخوردار کرد. اگرچه دیدگاه‌های فمینیستی شکل‌گیری این نوع عشق را نوعی توطئه و استثمار زنان می‌دانستند، اما از نظر گیدنز تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان عشق، زنان بوده‌اند.

■ سه پیامد اصلی عشق رمانتیک عبارت بودند از: معرفی خانه به مثابه واحدی جغرافیایی برای تمرکز کنش متقابل صمیمانه، دگرپرسی در روابط میان مادر، پدر و کودک و در نتیجه پیدایش دوران کودکی و صورت‌بندی و آرمانی شدن رفتار و سواس‌آمیز مادرانه.

■ ج) متأخرترین شکل عشق را که مشخصه دوران مدرن است، گیدنز «عشق سیال^۳» می‌نامد. جنبش‌های اجتماعی برابری‌خواهانه و ورود زنان به عرصه‌های تولید اقتصادی و اجتماعی شکل جدیدی از روابط زن و مرد را ایجاد کرد. این عشق

1 . amour passion
2 . romantic love
3 . confluent love

تعهد سختگیرانه عشق رمانتیک را نداشت و منکر ضرورت پایداری روابط صمیمانه بود. این عشق نتیجه دستیابی زنان به جایگاه‌های اجتماعی مهم بوده و دیگر عشق تنها به یک زن و یک مرد منحصر نمی‌شد، بلکه این نوع عشق به دنبال تحقق برابری فرصت زن و مرد برای دسترسی به فرصت‌های اجتماعی و در نتیجه عاطفی است.

■ در عصر مدرن، از سویی به دلیل کوچک بودن اندازه خانواده هسته‌ای و پیدایش روش‌های کنترل جمعیت، پیوند میان رابطه جنسی و بارداری گسسته شد؛ از سوی دیگر، به دلیل چروکیده شدن حجم خانوارها، همسر یعنی شریک جنسی رسمی به صورت مهم‌ترین شریک زندگی بازتعریف شد. باومن (۱۳۸۴) نیز معتقد است که جهان مدرن، جهانی عقلانی، محاسبه‌گر و افسون‌زدایی شده است که در آن روابط عاشقانه به شکلی سست، موقتی، غیرقابل اعتماد و کالایی شده تعریف می‌شوند و نوعی ناپایداری در عشق، تحت پیامدهای مخرب مدرنیته بر انسان در جامعه کنونی مستولی است.

در سال‌های اخیر استفاده از اینترنت به بخش مهمی از زندگی انسان‌ها به ویژه نسل جوان تبدیل شده است. اینترنت با داشتن ویژگی‌های منحصربه‌فردی چون دسترسی آسان، گمنامی کاربران، سهولت استفاده و هزینه پایین در سال‌های اخیر به عنوان یکی از عمومی‌ترین رسانه‌های مهم تبدیل شده است. پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و به طور کلی اینترنت و مظاهر عینی آن در قالب ابزارها و شیوه‌های نوین ارتباطی تحول عمیقی در سطوح مختلف زندگی اجتماعی و فعالیت‌های روزمره افراد جامعه ایجاد کرده است (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۳۲۰). روش‌های ارتباطی با دیگران از طریق اینترنت افزایش یافته است. استفاده از رایانامه، پایگاه‌های اینترنتی، شبکه‌های اجتماعی مجازی و... روش‌هایی برای گسترش و حفظ روابط اجتماعی شده‌اند. از همین رو، دنیای جدید شیوه نوینی را برای زندگی می‌طلبد. زندگی نسل جدید با نسل گذشته متفاوت شده است، یکی از پیامدهای این تغییر را در گرایش جوانان به سبک‌های جدید آشنایی با جنس مخالف برای ازدواج می‌توان در چند سال اخیر مشاهده کرد.

ادبیات نظری

الف) پیشینه موضوع

این روزها تشویق جوانان به ازدواج از سوی هر مسئول و کارشناسی به شیوه‌های مختلف صورت می‌گیرد. دلایل بی‌رغبتی جوانان به ازدواج یا کاهش میزان ازدواج هم به‌طور پیوسته طی تحقیقات مختلف مورد پژوهش قرار گرفته و خلاصه همه دغدغه ازدواج جوانان و به تأخیر نیفتادن آن را دارند، اما در این میان کمتر کسی به مسأله شیوه‌های همسریابی و همسرگزینی پرداخته است.

بسیاری از پژوهش‌هایی که به شیوه‌ها و سبک‌های همسریابی و همسرگزینی پرداخته‌اند، رابطه سبک‌های همسرگزینی را با رضایت زناشویی بررسی کرده‌اند.^۱ رضایتمندی زناشویی یکی از مؤلفه‌های مهم سلامت خانواده‌هاست و نشان‌گر کارایی و استحکام آن بوده و از عوامل مؤثر در بهداشت روانی همسران و فرزندان است. رضایتمندی زناشویی را حالتی می‌دانند که طی آن زن و شوهر از ازدواج با یکدیگر و با هم بودن احساس شادی و رضایت می‌کنند. با توجه به اینکه هدف افراد از ازدواج و زندگی مشترک، رسیدن به این رضایت در ابعاد مختلف آن است، لذا کاهش رضایتمندی زناشویی علاوه بر اینکه به ایجاد فضای نامناسب در خانواده‌ها و مشکلات بسیار منجر می‌گردد، می‌تواند در نهایت به تزلزل خانواده‌ها و طلاق بینجامد. رضایتمندی زناشویی می‌تواند در سایه یک انتخاب شایسته و مناسب به‌دست بیاید (احمدنیا، ۱۳۹۳: ۹۲).

■ تحقیق «سبک‌های همسرگزینی با رضایت زناشویی» با هدف بررسی رابطه انواع سبک‌های همسرگزینی و سازگاری زناشویی اجرا گردید. برای بررسی این مسأله دو مطالعه جداگانه، اما مرتبط با یکدیگر انجام شد. در مطالعه نخست رابطه سبک‌های همسرگزینی با سازگاری زناشویی در زنان تهرانی بررسی شد. این بررسی نشان داد سبک‌های همسرگزینی «آشنایی قبلی و ازدواج با رضایت خانواده» و «خواستگاری و ازدواج با رضایت فرد و خانواده» سطح بالاتری از سازگاری

۱. رابطه سبک‌های همسرگزینی با کیفیت و پایداری ازدواج (مظاهری و همکاران، ۱۳۸۸)، تأثیر سبک‌های همسرگزینی در سطح رضایت زناشویی افراد (۱۳۸۹) مقایسه شیوه‌های همسرگزینی سنتی و غیرسنتی و نقش آن در رضایت زناشویی در بین زنان متأهل شاغل در صداوسیما جمهوری اسلامی ایران (شادمهر، ۱۳۹۰)، سبک‌های همسرگزینی (سنتی، آزاد و ترکیبی) و رضایت زناشویی در پرستاران (رجبی، ۱۳۹۴)، مطالعه جنسیتی رابطه شیوه همسرگزینی (سنتی و جدید) با رضایت زناشویی در خانواده‌های شهر شیراز (احمدنیا، ۱۳۹۳) و... .

زناشویی را در مقایسه با سبک‌های خواستگاری و ازدواج اجباری و «آشنایی قبلی با همسر و ازدواج اجباری» در پی دارد.

- بررسی تحولی سبک‌های ازدواج و سازگاری زناشویی نشان داد نمره سازگاری زنانی که از طریق «خواستگاری و ازدواج با رضایت خود و خانواده» و «آشنایی و ازدواج با موافقت خانواده‌ها» ازدواج نموده‌اند، در سال‌های نخست ازدواج بالاتر از دو گروه ازدواج‌های اجباری است و با گذشت زمان نیز این برتری به‌رغم نوساناتی که دارد همچنان حفظ می‌شود. این در حالی است که زنانی که سبک همسرگزینی خود را «شیفتگی و ازدواج به‌رغم مخالفت خانواده‌ها» گزارش کرده‌اند، اگرچه در سال‌های نخست ازدواج خود رضایت زناشویی بالایی در حد دو گروه فوق نشان داده‌اند، ولی هرچه از سال‌های ازدواج آن‌ها بیشتر می‌گذرد، نمره سازگاری زناشویی آن‌ها بیشتر افت می‌کند.

- در مطالعه دوم به بررسی این سؤال پرداخته شد که آیا سبک‌های همسرگزینی در میان زوجین متقاضی طلاق، زوجین در جست‌وجوی زوج‌درمانی و زوجین راضی از زندگی خانوادگی خود متفاوت است؟ بدین منظور ۱۳۰ زوج از شهرهای تهران، مشهد، اسفراین و سبزوار انتخاب و به پرسشنامه‌ای در خصوص سبک همسرگزینی پاسخ دادند. مقایسه داده‌ها در مطالعه دوم نشان داد که سبک‌های مختلف همسرگزینی به‌طور معناداری در گروه‌های مختلف زوجین راضی، ناراضی و در جست‌وجوی درمان و متقاضی طلاق متفاوت است، درحالی‌که بیش از ۹۸٪ زوج‌های راضی از طریق یکی از دو سبک خواستگاری و ازدواج با رضایت خود و خانواده و آشنایی و ازدواج با موافقت خانواده‌ها ازدواج نموده‌اند، بیش از ۸۴٪ زوج‌های متقاضی طلاق یکی از دو سبک خواستگاری و ازدواج اجباری و شیفتگی و ازدواج به‌رغم مخالفت خانواده‌ها و بیش از ۳۴٪ زوج‌های در جست‌وجوی درمان نیز یکی از دو سبک ازدواج با انتخاب خود، ولی برای فرار از خانه و آشنایی و ازدواج اجباری را به‌عنوان سبک همسرگزینی خود گزارش کرده‌اند (مظاهری و همکاران، ۱۳۸۸).

- پژوهش دیگر «تأثیر سبک‌های همسرگزینی در سطح رضایت زناشویی افراد» (۱۳۸۹) است که مطابق پژوهش دکنر علی مظاهری، سبک‌های همسرگزینی در ایران به ۵ گروه عمده تقسیم می‌شوند که هر یک از آن‌ها تأثیر ویژه‌ای بر سطح رضایت زناشویی افراد دارد.

این شیوه‌ها عبارتند از: خواستگاری با رضایت خود و خانواده (عدم آشنایی پیش از خواستگاری، رضایت خود و خانواده)، خواستگاری و ازدواج اجباری (عدم آشنایی پیش از خواستگاری، رضایت خانواده و عدم رضایت زوجه)، دوستی و موافقت خانواده (شیفتگی و آشنایی پیش از ازدواج همراه با رضایت خانواده)، شیفتگی و ازدواج به‌رغم مخالفت خانواده‌ها (ازدواج دو فرد آشنا به‌رغم مخالفت خانواده) و همچنین ازدواج اجباری (دوستی و آشنا بودن دو نفر پیش از خواستگاری، ولی عدم موافقت آن‌ها با ازدواج).

■ بررسی‌های آماری شهر تهران نشان‌دهنده آن است که خواستگاری و ازدواج با رضایت خود و خانواده با حدود ۴۲٪ بالاترین سهم را دارد. در مرحله بعدی نیز دوستی و ازدواج با رضایت خود و خانواده قرار می‌گیرد که ۲۹٪ متأهلان تهران را دربرمی‌گیرد. این پژوهش نشان می‌دهد در میان این پنج روش، آن دسته از همسرانی که پیش از ازدواج با هم آشنایی داشتند، بیشترین درجه سازگاری با یکدیگر را دارند و در مرحله بعدی ازدواج‌های سنتی قرار می‌گیرند که با خواستگاری و رضایت زوجین و خانواده‌های آن‌ها صورت می‌گیرد.

■ بقیه شیوه‌های همسرگزینی از پایداری بسیار اندکی برخوردارند. نکته جالب توجه آن است که زندگی مشترک زوجین شیفته هم که به‌رغم مخالفت خانواده‌ها با یکدیگر ازدواج می‌کنند، در ۴ سال اول از پایداری نسبی برخوردارند، ولی با شیئی تند به سمت واگرایی پیش می‌روند و کمتر از ۵٪ آن‌ها به دهه سوم زندگی مشترک می‌رسند. سطح سازگاری چنین همسرانی با گذشت زمان، پایین و پایین‌تر آمده و شاهد کاهش تند سطح سازگاری زناشویی در طول زمان هستیم. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد در مناطقی که ارزش‌های مذهبی حاکم بوده، حدود ۹۲٪ ازدواج‌ها موفق گزارش شده‌اند، درحالی‌که در جوامع کمتر مذهبی تا ۵۰٪ تقاضای طلاق به چشم می‌خورد.

■ هرچند انتخاب و آشنایی همسر توسط فرد متقاضی از عوامل ثبات در زندگی مشترک است، ولی این مسأله به معنای نادیده گرفتن نقش و اهمیت خانواده نیست. نمی‌توان به‌سادگی نقش خانواده و والدین را در انتخاب همسر و فرزندان نادیده گرفت، بلکه باید بر اهمیت مداخله مناسب و مفید خانواده تأکید کرد. هرچند مطابق تحقیقات صورت گرفته بهتر است این مداخله از نوع ارزیابی ثانویه باشد و آشنایی و انتخاب اولیه را بر عهده خود جوانان بگذارد.

■ در مقاله «تأثیر تحولات جمعیتی و اجتماعی در امر همسرگزینی طی سه نسل در خانواده ایرانی» نیز چنین بررسی شده است: در گذشته نه چندان دور، شکل و کارکرد خانواده فقط متأثر از ارزش‌های فرهنگی و نظام‌های معیشتی موجود در جامعه بوده، اما امروزه از سویی به لحاظ ارتباطات گسترش‌یافته جهانی و از سوی دیگر، به دلیل ساختاریابی (Structuration) خانواده در انطباق با تحولات سیاسی و فرهنگی جامعه، عوامل داخلی و بین‌المللی متعددی را می‌توان برشمرد که هر یک به گونه‌ای بر دگرگونی ساخت و نوع انتظام کارکردی خانواده تأثیر می‌گذارند و نیز تغییرات خانواده به نوبه خود بر نوع ارتباطات داخلی و خارجی جامعه اثر می‌گذارد.

موضوع مقاله حاضر، بررسی ویژگی‌ها و شیوه‌های همسرگزینی طی سه نسل خانواده ایرانی است. سؤال اصلی موضوع فوق، این بوده است که: آیا هنجارها و مراسم مترتب بر امر همسرگزینی و ازدواج به‌مثابه عامل تداوم و پایداری نهاد خانواده، همگام با تحولات و دگرگونی‌های اجتماعی همه‌جانبه دچار تحول شده‌اند؟

برای مثال، یک ادعای نظری در این بررسی این بود که: به نظر می‌رسد با بالا رفتن سطح تحصیلات و اشتغال زنان و نیز با توجه به روند دگرگونی ساختار خانواده به سمت خانواده هسته‌ای نقش و منزلت زنان در تصمیم‌گیری‌ها در خانواده و جامعه ارتقا یافته است. هدف از این بررسی، مطالعه تطبیقی در مورد سن ازدواج، دفعات ازدواج، علت ازدواج‌های مجدد، دایره و دامنه همسرگزینی شامل: چگونگی آشنایی با همسر، نسبت همسر و نیز نسبت افراد دخالت‌کننده در انتخاب همسر در میان افراد سه نسل متوالی بوده است.

به‌طور اجمالی نتایج تحقیق نشان می‌دهد ویژگی‌های مورد نظر در طی سه نسل در همه موارد به شکل خطی تغییر نکرده‌اند و در مواردی نیز مطابق فرض‌های بررسی نبوده‌اند؛ برای مثال، نتایج آماری نشان‌دهنده اهمیت بیشتر نقش دخالت‌کننده پدر در انتخاب همسر برای فرزندان در مقایسه با نقش مادر در این امر در هر نسل است (آزاد ارمکی، ۱۳۸۱).

■ در مقاله «تحول در معیارهای همسرگزینی» بیان شده است که: تحول همسرگزینی از انتخاب خانواده به انتخاب آزاد حرکت کرده است و تحولات همسرگزینی در جوانان طبقات بالا در مقایسه با گروه‌های دیگر نمود بیشتری داشته است. همچنین مدرن شدن باعث بالا رفتن سن ازدواج و تبعیت کمتر جوانان از والدینشان می‌شود و همانگونه که در جامعه سنتی همسرگزینی از طریق خانواده باعث انسجام اجتماعی است، در جامعه مدرن، همسرگزینی از طریق انتخاب آزادانه فردی منجر به انسجام اجتماعی می‌شود. معیارهای همسرگزینی در نسل جوان متحول شده و تحولات همسرگزینی بیشتر جوانان طبقه بالا را دستخوش تحول کرده است. تحول شیوه‌های همسرگزینی به‌صورت زیر است:

۱. حرکت شیوه همسرگزینی بر پایه پیروی از نظر خانواده به همسرگزینی بر پایه عشق آزاد.

۲. حرکت شیوه همسرگزینی با الگوهای مشخص و روشن معیارهای همسرگزینی به سوی ابهام در الگوها.

۳. تحول الگوهای همسرگزینی از تحصیل منافع به سبب تبعیت از والدین به تحصیل منافع بر اساس معیارهای فردی انتخاب آزاد همسر.

۴. حرکت از تشکیل خانواده سنتی با ثبات هدفمند به خانواده جدید بی‌ثبات و بی‌هدف.

۵. حرکت ارزش‌های خانواده از ارزش‌های سنتی مبتنی بر پایداری و حفظ خانواده به هر قیمت به سوی

ارزش‌های جدید و از بین بردن قبح طلاق و رواج جدایی است (مشیدی، ۱۳۹۰).

جمع بندی

بیشتر تحقیقاتی که در حوزه همسرگزینی انجام شده:

- بر این نکته اتفاق نظر دارند که با ورود به دنیای مدرن که یکی از شاخص‌های مهم آن فردگرایی است، همسرگزینی دچار تحول شده است. در واقع دخالت خانواده در زندگی افراد کم و یا حتی حذف می‌شود و دوست دارند درباره همه چیز خودشان تصمیم بگیرند.
- رابطه بین سبک‌های همسرگزینی و رضایت از زندگی زناشویی را بررسی کرده است.
- بیشتر تحقیقات به این نتیجه رسیده‌اند که در همسرگزینی آزاد، در سال‌های ابتدایی زندگی مشترک رضایت بیشتری نسبت به همسرگزینی سنتی وجود دارد. افراد در همسرگزینی آزاد شریک ازدواجشان را بر اساس فیلتر خود انتخاب می‌کنند؛ در نتیجه رضایت بیشتری نسبت به سایر شیوه‌های همسرگزینی دارند.

وضعیت موجود در شیوه‌های همسرگزینی جوانان

بر اساس تحقیقات انجام شده، شیوه‌های همسرگزینی متأثر از متغیرهایی همچون: جنسیت، تعلقات قومی و مذهبی، تفاوت نسل، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، میزان و نوع تحصیلات، آموزش‌های مدرن (رسانه‌های جمعی و رفت‌وآمد به شهر...) است که همین امر مانع از ایجاد یک وضعیت یکدست و متجانس در سطح کشور می‌گردد. از این رو با توجه به نبود تحقیق جامع و گسترده که بیان‌گر وضعیت شیوه‌های همسرگزینی و میزان شیوع هر یک از این شیوه‌ها باشد، ضروری است تا نگاهی به یافته‌های تحقیقات محدود و موردی داشته باشیم.

در دهه پیش از ۱۳۴۰ حدود ۸۲/۵٪ خانواده‌ها و خویشاوندان در انتخاب همسر برای فرزندان‌شان مشارکت داشتند و فقط ۱۷/۵٪ به واسطه خود فرد، همسرگزینی شده و در دهه ۱۳۷۰ حدود ۳۱/۸٪ از طرف خانواده‌ها و خویشاوندان و ۶۸/۲٪ با انتخاب شخصی بوده است (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶: ۱۲۷).

مرکز آمار در سال ۱۳۷۵ اعلام کرد که الگوی انتخاب همسر تغییر عمده‌ای یافته، ولی این تغییرات در حدی نیست که نقش خانواده در انتخاب همسر برای فرزندان حذف شده باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵: ۷۵-۱۷).

با نمونه آماری در شهر اهواز، تحقیق نشان داده که از بین سه شیوه همسرگزینی آزاد، سنتی و ترکیبی،

ازدواج سنتی (حدود ۴۰٪) بیشترین سبک رایج همسرگزینی در این شهر است و انتخاب همسر نه حاصل یک انتخاب شخصی، بلکه انتخاب خانوادگی و قومی است. حتی اگر جوانان پیش از ازدواج در ابتدا با هم ملاقات هم داشته باشند، اما در خصوص تناسب آن‌ها خانواده تصمیم می‌گیرد (رجبی و همکاران، ۱۳۹۴).

اما در میان قومیت‌های متفاوت بررسی و مقایسه الگوهای رفتاری و نگرشی دو نسل فرزندان و والدین در مورد ازدواج نشان می‌دهد الگوی متمایزی در میان گروه‌های قومی ایران وجود دارد و همچنین تفاوت‌های بین نسلی در مورد ویژگی‌های فردی، به کاهش مطلوبیت و رواج ازدواج خویشاوندی در میان نسل دوم منجر شده است (عباسی شوازی و ترابی، ۱۳۸۵؛ عسگری ندوشن و دیگران، ۱۳۸۸ و سعادت، ۱۳۸۲).

تحقیقی در خراسان رضوی دانشجویان دانشگاه‌های این استان را در سال ۱۳۹۴ مورد مطالعه قرار داده است که نشان می‌دهد روند افزایش روابط پیش از ازدواج با تغییر آرام ارزش‌ها، ابتدا تغییر در ساختار خانواده و کارکردهای آن را در پی دارد که حتی پس از آن می‌تواند به تغییرات اجتماعی گسترده‌تر نیز منجر شود. شواهد حاکی از آن است که تغییر در ارزش‌ها و نگرش‌ها در ایران به سوی مثبت قلمداد کردن رابطه‌ها و معاشرت‌های دختر و پسر، پیش از ازدواج است، به طوری که ازدواج‌های برخاسته از اینگونه معاشرت‌ها افزایش یافته است. پسران تمایل بیشتری به این روابط نشان داده و میانگین موافقت آن‌ها به دوستی دختر و پسر بیش از دختران است و این در حالی است که گرایش بیش از نیمی از دختران دانشجویان به دوستی‌های پیش از ازدواج میانه بوده و نگرش والدین منفی‌تر از خودشان است. در مجموع زنان در مقایسه با مردان نگرش منفی‌تری به اینگونه معاشرت‌ها دارند و میزان پسرانی که انتخاب همسر در محیط کار یا دانشگاه را مناسب‌تر می‌دانند، بیش از دختران است. این نتایج توسط تحقیق موحد و عباسی شوازی که در جمع دانشجویان شهر شیراز در سال ۱۳۸۵ انجام شد با تحقیق قاسمی اردهایی (۱۳۸۶) که یک تحقیق ثانویه از داده‌های آمار سال ۱۳۸۵ بوده، همسو است (عظیمی هاشمی و همکاران، ۱۳۹۴). با این حال عواملی چون افزایش اختیار در برابر اجبار، ورود عناصر نوسازی (آموزش مدرن، رسانه‌های جمعی، رفت و آمد به شهر)، رفاه، الگوبرداری از فرهنگ‌های غیر محلی، افزایش تحصیلات - افزایش آگاهی - پایبندی مذهبی و تغییر در شکل خانواده را از جمله عوامل

تأثیرگذار بر تغییر نگرش‌ها و ارزش‌های مرتبط با ازدواج دانسته شده‌اند (نیک‌پرور، ۱۳۹۰ و کنعانی، ۱۳۸۵). در تحقیق عظیمی و همکاران (۱۳۹۴) چنین به‌دست آمده که نیمی از جوانان (۵۷٪) ترجیح می‌دهند همسر آینده خود را از طریق آشنا شدن اولیه در محیط دانشگاه یا محل کار برگزینند و این درحالی است که تنها ۱۴٪ از خانواده‌های استان خراسان این امر را می‌پسندند. با این حال ۴۳٪ والدین و ۷۰٪ جوانان روابط با قصد ازدواج را با شرایط یا بدون شرایط می‌پذیرند. همچنین در خصوص متغیر تحصیلات نیز در میان قشر تحصیل‌کرده تمایل بیشتری در کاستن دخالت و نقش خانواده هست، به‌ویژه در رشته‌های پزشکی و مهندسی (عظیمی هاشمی و دیگران، ۱۳۹۴) نکته حائز اهمیت این است که مطالعه الگوی‌های ازدواج متأهلان نشان می‌دهد با اینکه این افراد دوست جنس مکمل (مخالف) داشته‌اند، اما برای ازدواج به شیوه‌های سنتی‌تر روی آورده‌اند. از این‌رو، در خراسان رضوی اگرچه در سطح نگرش، الگوهای انتخاب همسر متأثر از ارزش‌های دوستان و همسالان است، اما در سطح کنش همچنان تحت تأثیر الگوها و نگرش والدین است (عظیمی هاشمی، ۱۳۹۴).

ب) چارچوب نظری

■ شیوه‌های همسرگزینی

یکی از مهم‌ترین انتخاب‌های انسان در زندگی، انتخاب همسر است؛ زیرا بدین وسیله به تشکیل خانواده می‌پردازد و این امر در زندگی شخصی، اجتماعی و تربیت فرزندان تأثیر به‌سزایی دارد. اهمیت این انتخاب به قدری است که می‌توان سعادت و رضایت و نیز ناکامی و حسرت آدمی را در زندگی به چگونگی این انتخاب مربوط دانست. همچون سایر ابعاد زندگی، گزینش همسر نیز دستخوش تحول و دگرگونی گردید. فرآیندهای همسرگزینی، در گذشته کمتر در اختیار دختر و پسری بود که قصد ازدواج داشتند. معمولاً بزرگترها به‌ویژه والدین، بیشترین نقش را در ازدواج فرزندان ایفا می‌کردند. دلیل این امر، ازدواج در سن کم، به‌ویژه در مورد دختران بود. به‌علاوه، ویژگی‌های خانواده گسترده و وابستگی زوجین جوان به خانواده موجب می‌شد که تصمیم‌گیری

اصلی، برعهده خانواده دختر و پسر در آستانه ازدواج باشد. ازدواج به شدت تحت تأثیر فشار اجتماعی قرار داشت. انتخاب همسر نه براساس میل و علاقه طرفین که به دلیل نوعی جبر اجتماعی انجام می‌شد. در جامعه‌ای که فردیت مطرح نبود، علایق فرد در انتخاب همسر در اولویت‌های اولیه نبود، ازدواج از حالت وصلت بین دو شخص خارج و به وضعیت وصلت و اتحاد بین دو گروه خویشاوندی تبدیل گردیده بود.

اما امروزه به تدریج خواست دختر و پسر در امری که بزرگترین اقدام در تعیین سرنوشتشان محسوب می‌شود، عامل اساسی شده است. اختیارات و آزادی‌های فردی دختر و پسر، در گزینش همسر فزونی یافته است. با این وجود، آنان در انتخاب شریک زندگی باید قواعد پیچیده و دقیقی را رعایت کنند و در این میان نقش والدین هنوز برجسته است. دختر و پسر باید در فرآیندی که هم عواطف و هم شناخت نقش به‌سزایی در آن دارد، به انتخاب شریک زندگی بپردازند (سالاری فر، ۱۳۸۳: ۲۲۰).

در گذشته الگوی غالب در شیوه ازدواج به صورت ترتیب داده شده از طرف بزرگترها بود که در حال حاضر شاهد سلسله تغییرات و تعدیلاتی نسبت به گذشته هستیم؛ از جمله افزایش آزادی‌های فردی و حق تصمیم‌گیری و اظهار نظر در آنچه بزرگترین اقدام در تعیین سرنوشتشان تلقی می‌شود، است که این افزایش بیشتر بین افراد تحصیل کرده در مقطع تحصیلات تکمیلی دیده می‌شود (کلدی، ۱۳۸۷).

انواع روش‌های همسرگزینی

همسرگزینی «فرآیند انتخاب همسر، تصمیم‌گیری آگاهانه منتج از رشد یک سلسله فرآیندهای شناختی، عقلانی، اجتماعی و روانی در فرد است که منجر به انتخاب شریک زندگی و همسر آینده می‌شود» (رایس، ۱۹۹۹، به نقل از احمدنیا، ۱۳۹۳).

راه‌های انتخاب همسر توسط جوانان، به دو دسته قابل تقسیم است:

- روش سنتی؛ انتخاب از طریق خانواده‌ها
- روش مدرن؛ انتخاب شخصی از طریق فضای عمومی و یا فضای مجازی.

در روش‌های سنتی انتخاب همسر مانند سال‌های نه چندان دور، دختر و پسر برای اولین بار سر سفره

عقد یکدیگر را می‌دیدند و یا ازدواج‌های فامیلی که عقدشان را در آسمان‌ها نوشته بودند. در گذشته نقش اهالی محل، همسایگان، مسجدی‌ها و فامیل در پیشنهاد دادن دخترانم به خانواده آقایسر مرسوم و رایج بود. بسیاری از مراسم‌ها و تجمعات مذهبی برای نشان کردن دخترها توسط مادر آقایاماد بود. متأسفانه امروزه محله مانند گذشته کارکرد اجتماعی خود را از دست داده است و بسیاری از افراد حتی همسایه دیوار به دیوار خود را نمی‌شناسند و از احوال یکدیگر بی‌خبرند.

در ایران نقش والدین در ازدواج، بیش از جوامع دیگر به چشم می‌خورد، به طوری که هنوز می‌توان گفت خانواده ایرانی مخصوصاً در نقاطی که کمتر با فرآیند تجدد آشنا شده‌اند، یکی از وظایف و کارکردهای خود را گزینش همسر برای فرزند یا فرزندان خود می‌داند؛ از سوی دیگر، ازدواج فامیلی که از ویژگی‌های خاص ازدواج ایرانی تلقی می‌شد، به تدریج جای خود را به ازدواج‌های غیرفامیلی داده است که این پدیده در شهرها، به ویژه شهرهای بزرگ نسبت به روستاها بیشتر دیده می‌شود. امروزه در کنار روش‌های سنتی که به نسبت گذشته کمتر شده، روش‌های مدرن رواج پیدا کرده است و جوانان خودشان همسرشان را انتخاب می‌کنند. فضاهای عمومی مانند دانشگاه‌ها و محل کار و... که حضور زنان بیشتر از گذشته شده، موجب شده است تا تعامل و ارتباط بین دختران و پسران بیشتر شود. تحولات مذکور در شیوه همسرگزینی را می‌توان به دلیل کم‌رنگ شدن کمک مالی والدین به فرزندان در ازدواج و استقلال شغلی و مالی جوانان نام برد.

یکی از شیوه‌های مدرن انتخاب همسر آشنایی از طریق فضای مجازی است. اینترنت به شکل چشمگیری زندگی ما را تحت‌الشعاع خود قرار داده است. این فناوری جدید امکانات بسیاری را در اختیار کاربران قرار داده است؛ از سهولت دسترسی به اطلاعات تا تعامل میان افراد در سراسر دنیا با یکدیگر. در گذشته تعامل میان افراد در فضای مجازی رسمی‌تر به نظر می‌رسید، اما با گسترش امکانات اینترنتی مانند شبکه‌های اجتماعی امکان صمیمی شدن افراد با هم و دلبستگی‌شان به یکدیگر و حتی تصمیم برای ازدواج بیشتر شده است. در واقع آشنایی‌ها در فضای مجازی و تصمیم جدی برای ازدواج یا ختم شدن به ازدواج، تا حدودی برای برخی از کاربران، جایگزین واسطه‌گری‌های سنتی در ازدواج شده است؛ واسطه‌هایی که در دنیای سنت

افراد را به هم معرفی می‌کردند تا با هم آشنا شوند و میزان تفاهم یا عدم تفاهم‌شان را با یکدیگر بسنجند. با یک جست‌وجوی ساده در اینترنت می‌توان ده‌ها پایگاه درباره ازدواج اینترنتی، دوست‌یابی اینترنتی و پایگاه‌های همسریابی پیدا کرد و تعداد اعضای پایگاه‌ها و مراجعان نشان‌دهنده آن است که این شیوه همسرگزینی بین جوانان از جذابیت برخوردار است. برای جوانانی که کار با رایانه و اینترنت یکی از فعالیت‌های روزانه آن‌هاست، سرزدن به این پایگاه‌های اینترنتی هم فریبنده و هم سرگرم‌کننده است؛ زیرا از این طریق می‌تواند اطلاعاتی درباره فعالیت این قبیل پایگاه‌ها، افرادی که در آن مشارکت دارند و این شیوه جدید دوست‌یابی، پیدا کنند. ازدواج پدیده‌ای است که نیاز به آشنایی دارد. در جوامع سنتی آشنایی افراد بر حسب قاعده خطا و آزمایش انجام می‌شد. آشنایی اولیه به واسطه یکی از اطرافیان هنوز هم رواج دارد و یکی از شیوه‌های پذیرفته شده است. با گسترش ارتباطات، واسطه‌ها حذف شدند و جوانان فرصت بیشتری برای آشنایی با جنس مخالف و هم‌سن‌وسال خود پیدا کرده‌اند؛ از طرفی با پیشرفت فناوری همه ابعاد زندگی تحت تأثیر قرار گرفته و امکان آشنایی از راه دور افراد با یکدیگر فراهم شده است (دستجردی و عرفان، ۱۳۹۲: ۶۹).

در این نوشتار نگاهی داریم به پایگاه‌های اینترنتی همسرگزینی که در ادامه به آن خواهیم پرداخت.

همسرگزینی از طریق پایگاه‌های اینترنتی

آشنایی مجازی از همان زمانی که یاهو مسنجر و شبکه ۳۶۰ میان جوانان رواج یافت، شکل گرفت. پس از گذشت چند سال، کم‌کم دور و اطرافمان زوج‌هایی را دیدیم که آشنایی‌شان از اینترنت و چت آغاز شده بود؛ موضوعی که با توسعه شبکه‌های مجازی و وبلاگ‌نویسی به اوج خود رسید و البته هرچقدر بیشتر رواج یافت، آسیب‌های آن نیز بیشتر پدیدار گشت. آشنایی اینترنتی نه‌تنها دارای کمترین امکان اعتماد و شناخت برای طرفین بوده و هست، بلکه در بسیاری از مواقع خصوصاً برای دختران در دسرساز نیز می‌شود. در کشاکش دوستی‌های اینترنتی که برخی به ازدواج ختم می‌شد و برخی در حد آشنایی می‌ماند، پایگاه‌های همسریابی شکل گرفتند که از همان ابتدا دارای مخالفان و موافقانی برای خود بودند. این پایگاه‌ها که نقش واسطه‌گری سنتی را در دنیای مدرن بازی می‌کنند، دارای انواع

متنوعی با رویکردهای مذهبی و غیرمذهبی و زمینه‌های فعالیت متفاوتی هستند.

این روش همسرگزینی نیز موافقان و مخالفان خود را داشته و در عین حال که بسیاری اساس این نوع آشنایی را غیرقابل اعتماد دانسته و آن را با فرهنگ ایرانی و محدودیت‌های دختران برای پیشقدم شدن در امر ازدواج در تضاد می‌دانند، موافقانی هم دارد که آن را به‌مثابه راهی برای برون‌رفت از معضل کاهش نرخ ازدواج و قدمی رو به جلو برای افزایش راه‌های همسرگزینی در نظر می‌گیرند.

عدم تشکیل خانواده به شکل صحیح آن و در قالب ازدواج دائم، منجر به ایجاد و شکل‌گیری پدیده‌های جدیدی همانند «ازدواج سفید» و «گسترش ازدواج موقت در ایران» به‌جای ازدواج دائمی شده است. می‌توان راه‌اندازی پایگاه‌های اینترنتی همسریابی، سهولت برقراری روابط اجتماعی در شبکه‌های مجازی و سخت‌تر شدن شرایط ازدواج دائم را سه عامل گسترش این پدیده‌ها قلمداد کرد. در ازدواج سفید زندگی طرفین رابطه در یک خانه بدون ثبت ازدواج در شناسنامه و به‌صورت توافقی است که مقام‌های جمهوری اسلامی در مورد گسترش آن بارها ابراز نگرانی کرده‌اند. تمایل جوانان برای زندگی مستقل و جدا از خانواده و امکان تهیه «خانه‌های مجردی» در شهرهای بزرگ ایران از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری این پدیده در ایران عنوان شده است.

چگونگی فعالیت پایگاه‌های اینترنتی همسریابی

بیشتر پایگاه‌های همسریابی با عضویت و ثبت‌نام اعضا فعالیت می‌کنند، به‌گونه‌ای که افراد مشخصات خود و مشخصات مورد انتظار از همسر آینده‌شان به همراه عکس خود را در اختیار کاربران دیگر قرار می‌دهند. متأسفانه در این شرایط اطمینانی از صداقت و راستگویی افراد نیست و دروغ‌گویی در مورد شرایط و موقعیت به‌وفور یافت می‌شود. دختران و پسرانی که عضو این پایگاه‌ها هستند، اذعان دارند که نمی‌توانند از ارتباط مجازی، میزان صداقت طرف مقابل را بفهمند و این مسأله را یکی از بزرگترین معضلات این نوع ارتباط می‌دانند؛ گاه عدم صداقت در میزان تحصیلات و شغل و دارایی‌های فرد است و گاه فراتر از آن مردان متأهلی هستند که خود را مجرد معرفی می‌کنند.

در این پایگاه‌ها دختران نیز می‌توانند پیشنهاددهنده باشند و در بعضی از پایگاه‌ها در جریان قرار گرفتن خانواده از شروط لازم و اساسی است، مخصوصاً اینکه به دلیل عرف جامعه، دخترانی که از ارتباط رو در رو و کلامی با جنس مخالف اجتناب می‌کنند، می‌توانند در فضای مجازی گفت‌وگوی راحت‌تری را با طرف مقابل داشته باشند و روی این نوع از آشنایی‌ها حساب باز کنند.

وضعیت پایگاه‌های اینترنتی همسریابی و همسرگزینی

در حال حاضر بیش از ۳۰٪ جوانان در اینترنت، پایگاه‌های همسریابی را جست‌وجو کرده و بسیاری در وهله اول با هدف همسرگزینی وارد این پایگاه‌ها می‌شوند. آمار دقیقی از میزان ازدواج مجازی وجود ندارد. حتی افرادی که از طریق فضای مجازی با هم آشنا می‌شوند، مایل نیستند بگویند از این طریق با هم آشنا شده و ازدواج کرده‌اند؛ لذا آمارها فیلتر می‌شود و شناخت صحیح و کاملی از این امر نداریم.

وضعیت مطلوب با وضعیت در حال حاضر پایگاه‌های همسریابی اینترنتی فاصله معناداری دارد؛ لذا باید طرح مناسبی برای آن تنظیم و ارائه کرد. در پایگاه‌های همسریابی باید مواردی رعایت شود از جمله: محوریت مشاور، مطمئن شدن از جوان، صلاحیت زوج و زوجه تا بتوان اقدام به راهنمایی دختران و پسران جوان نمود و همچنین در بررسی‌ها حتماً باید خانواده‌ها در جلسه آشنایی حضور داشته باشند. اما با نگاهی به پایگاه‌های همسریابی اینترنتی مشاهده می‌شود که بسیاری از موارد فوق رعایت نمی‌شود و آسیب‌های جدی‌ای را به همراه دارند.

طبق آیین‌نامه ماده ۴۳ در پورتال وزارت ورزش و جوانان، پایگاه‌های همسریابی سازمان‌دهی شده‌اند. شرایط اخذ مجوز برای پایگاه‌های همسریابی اینترنتی شامل این موارد است: افرادی که متخصص روانشناسی هستند، حداقل ۳۵ سال سن دارند، متأهلند و پروانه سازمان نظام روانشناسی نیز دارند، می‌توانند برای این امر اقدام نمایند. درحقیقت مراکز مشاوره درجه یک می‌توانند پایگاه همسرگزینی با محوریت خانواده ایجاد کنند. در شرایطی که پایگاه‌های همسرگزینی با نام‌های مختلف فعالیت می‌کنند، معاون سامان‌دهی امور

جوانان وزارت ورزش و جوانان اعلام کرده است که «هیچ سایتی از وزارت ورزش و جوانان مجوز فعالیت دریافت نکرده است و هیچکدام مورد تأیید نیست. در این میان مؤسسه «تبیان» از مسئولان وقت به صورت شفاهی موافقت گرفته‌اند که کار را شروع کنند» و در حال حاضر فعال هستند.

یکی از مأموریت‌های وزارت ورزش و جوانان، تمرکز بر امر ازدواج جوانان است؛ به همین دلیل یکی از راه‌های برون‌رفت از این معضل، ایجاد پایگاه‌های همسریابی است که مبتنی بر یافته‌های علمی در حوزه‌های اجتماعی و روانشناسی باشند که با مجوز و زیر نظر وزارت ورزش و جوانان فعالیت کنند.

تحلیل ارتباطات در فضای مجازی (پایگاه‌های اینترنتی همسریابی)

دختران و پسران با انگیزه‌های متفاوت عضو پایگاه‌های همسریابی می‌شوند. تصور می‌شود اکثر دخترانی که عضو این پایگاه‌ها می‌شوند، دخترانی هستند که سناشان بالا رفته است، خواستگاران در محیط واقعی نداشته‌اند، خواستگاران مطلوبی نداشته‌اند و یا به طور کلی موقعیت اجتماعی مناسبی نداشته‌اند و... در حالی که تعداد دخترانی که از موقعیت اجتماعی بالایی مانند تحصیلات تکمیلی و شغل مناسب برخوردار هستند، کم نیست. در فرهنگ و عرف ما پیشنهاد ازدواج از طرف مردان داده می‌شود، پس باید علت تمایل و عضو شدن پسران در این پایگاه‌ها با دقت نظر بیشتری بررسی شود، بیشتر پسرهایی که عضو این پایگاه‌ها می‌شوند برای دوستی، سرگرمی، فرار از تنهایی، گفت‌وگو با دختران، آشنایی با جنس مخالف، کنجکاوی، لذت جنسی و... عضو این پایگاه‌ها می‌شوند و درصد بسیار کمی از آن‌ها برای پیدا کردن شریک زندگی و به قصد ازدواج وارد این پایگاه‌ها می‌شوند. در مجموع چنین می‌توان بیان کرد که بیشتر دختران با هدف ازدواج به عضویت این پایگاه‌ها درمی‌آیند، اما درصد بسیار اندکی از پسران با قصد ازدواج وارد این پایگاه‌ها می‌شوند.

بر اساس بررسی‌هایی که نگارنده انجام داده است، بررسی‌های علمی اندکی بر میزان اثربخشی این پایگاه‌ها صورت گرفته است، اما تحلیل این پایگاه‌ها حاکی از صدمات جدی و آسیب‌های خطرناکی برای جوانان و مخصوصاً دختران که نوعاً قربانی این روابط می‌شوند، است.

آسیب‌های ارتباطی پایگاه‌های همسریابی اینترنتی

۱- در فضای مجازی، فرد خودش را به گونه‌ای که دوست دارد تعریف می‌کند، درحالی‌که واقعیت به گونه دیگری است. پس در فضای مجازی امکان ارتباط کامل وجود ندارد و پیام فیلتر می‌شود. گاهی فرد تصور می‌کند بر اوضاع مسلط است. گاهی وارد رابطه جدی نمی‌شوند، گاهی طرف مقابل هوشمندانه ارتباط را هدایت می‌کند و یا هر دو گرفتار می‌شوند. درواقع، فضای مجازی مکان مناسبی برای کسب شناخت کافی نیست؛ چون جوانان در چنین فضایی خیلی زود از نظر احساسی درگیر می‌شوند و خیلی از تفاوت‌ها نادیده گرفته می‌شود و از طرفی خیلی‌ها در اینترنت تمام حقیقت را بیان نمی‌کنند و تصویری از خود نشان می‌دهند که با واقعیت فاصله زیادی دارد و هنگامی که فرد مقابل با حقیقت ماجرا روبه‌رو می‌شود، از این ناحیه هم دچار مشکل خواهد شد.

۲- فضای مجازی ناخواسته توقع‌ها را پایین می‌آورد. لذا موقعیت‌ها، فضا و جو بیش از هرچیز تأثیر می‌گذارد. فرد فکر می‌کند خودش تأثیرگذار است، ولی واقعیت آن است که موقعیت‌ها تعیین‌کننده‌اند؛ برای مثال، ممکن است با فردی رابطه احساسی و عاطفی برقرار شود. در ابتدا تصور می‌کند که طرف مقابل تاکنون با کسی ارتباط نداشته است، اما بعد می‌بیند اینطور نبوده است، لذا شروع به دلیل‌تراشی می‌کند که مگر می‌شود آدم، امروز فقط با یک نفر باشد؟

۳- در فضای مجازی مسیر انتخاب طی نمی‌شود و مقایسه‌ای وجود ندارد، درحالی‌که در روش سنتی، مراحل انتخاب و گزینش همسر طی می‌شود. در واقع انتخاب در فضای مجازی امکان مقایسه را می‌گیرد. درحالی‌که این فرد قرار است علاوه بر اینکه همسر شود، عروس یا داماد خانواده و عضوی از خانواده و فامیل هم باشد؛ به‌همین دلیل باید دقت کرد.

قوانین و تعهدات حاکمیتی و اجرایی

شورای عالی انقلاب فرهنگی در تابستان ۱۳۸۴ به پیشنهاد شورای فرهنگی و اجتماعی زنان، اهداف و اصول تشکیل خانواده و سیاست‌های تحکیم و تعالی آن را در ۷ هدف اصلی تصویب کرد که یکی از اهداف آن حمایت از تشکیل، تحکیم و تعالی نهاد خانواده و پیشگیری از تزلزل و فروپاشی آن بود. برای تحقق این هدف سه راهبرد و هدف طراحی شدند که به این شرح هستند:

راهبردها

- تسهیل در امر ازدواج به‌عنوان پیمان الهی و تشویق جوانان به تشکیل خانواده همراه با تعدیل توقعات و کاهش تشریفات و تأثیر آن بر صیانت نفس و سلامت فرد و جامعه؛
- توسعه آگاهی‌های جوانان در خصوص نقش تناسب اعتقادی و فرهنگی زوجین در ایجاد تفاهم و تحکیم خانواده و روش‌ها و معیارهای شرعی انتخاب همسر؛
- توسعه نقش سازنده، هدایتی و حمایتی والدین در امر ازدواج جوانان و حفظ تناسب فرهنگی خانواده‌ها.

سیاست‌های اجرایی

- ۱- حمایت از ایجاد تشکل‌های غیردولتی و مردمی با محوریت مؤسسات و شخصیت‌های علمی و مذهبی و استفاده از مشارکت زنان در راستای حمایت از تشکیل خانواده در این تشکل‌ها؛
- ۲- انجام فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی در امر آسان‌سازی ازدواج با رویکرد فرهنگی با مشارکت کلیه دستگاه‌های تبلیغی و فرهنگی کشور و نمایش معایب زندگی در تجرد و تنهایی؛
- ۳- ایجاد تسهیلات لازم برای حمایت مادی و معنوی خصوصاً از خانواده‌های جوان در دوران تحصیل و سربازی؛
- ۴- تقویت مشارکت خانواده‌ها و اقدام در تأمین نیازهای اقتصادی و مادی زوج‌های جوان هنگام ازدواج؛
- ۵- ترویج دیدگاه‌های صحیح اجتماع در خصوص تقلیل هزینه‌های ازدواج از قبیل جهیزیه سبک، مهریه متناسب و کاهش هزینه‌های جشن ازدواج و پرهیز از تحمیل هزینه‌های سنگین؛
- ۶- توسعه مراکز رسمی آموزشی و مشاوره خانواده پیش‌وپس از ازدواج با حمایت‌های دولت؛

۷- افزایش و تقویت مراکز مشاوره ژنتیک و بیماری‌های خطرناک و انجام آزمایش‌های پزشکی پیش از ازدواج برای اطلاع از وضعیت جسمانی و روانی زوجین.

جز این، قانون تسهیل ازدواج جوانان نیز تماماً به این موضوع پرداخته است:

ماده ۱- به منظور توانمندسازی جوانان برای تشکیل خانواده، دولت مکلف است صندوق اندوخته ازدواج جوانان را ایجاد نماید. اساسنامه صندوق شامل ماهیت صندوق، منابع مالی، ارکان، شرح وظایف صندوق و چگونگی عضویت در آن ظرف سه ماه از تصویب این قانون توسط دولت تهیه و برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارائه می‌شود.

ماده ۲- دولت مکلف است علاوه بر استفاده از منابع بودجه سنواتی پیش‌بینی شده، از محل «صندوق اندوخته ازدواج جوانان» به مزدوجین نیازمند به اجاره مسکن، حسب تشخیص کمیته سامان ازدواج با توجه به امکانات صندوق، وام ودیعه مسکن پرداخت کند.

ماده ۳- با تأکید بر روش‌های انبوه‌سازی، کوچک‌سازی، ارزان‌سازی و استفاده از روش‌های نوین ساخت در امر مسکن، دولت مکلف است علاوه بر بهره‌مندی از تسهیلات متداول و رایج کنونی (انبوه‌سازی و اجاره به شرط تملیک) از طریق نهادهای عمومی نظیر شهرداری و اوقاف و امور خیریه و با بهره‌گیری از همکاری و امکانات وزارت مسکن و شهرسازی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و استفاده از زمین‌های دولتی یا زمین‌های اهدایی خیرین، واحدهای ساختمانی به‌عنوان «مسکن موقت» احداث کرده و آن‌ها را در اختیار زوج‌های جوان با اجاره مناسب قرار دهد. مدت استفاده هر زوج متقاضی از این واحدها حداکثر سه سال است.

الف - کلیه دستگاه‌های دولتی، نهادهای عمومی و شهرداری‌های دارای تسهیلات رفاهی، فرهنگسرا و تالار، باشگاه و اردوگاه موظفند با هماهنگی کمیته سامان ازدواج، فضاهای مذکور را برای برگزاری جشن و مراسم ازدواج در اختیار زوج‌های واجد شرایط قرار دهند.

ب- به هریک از خانواده‌های جوان عضو صندوق که هیچیک از زوجین اشتغال به کار یا منبع درآمدی نداشته باشند، حداکثر تا مدت دو سال پس از تاریخ ازدواج مبلغی به‌عنوان کمک هزینه زندگی به‌صورت

قرض الحسنه پرداخت می‌گردد.

سقف مبلغ مذکور را کمیته سامان ازدواج متناسب با سرمایه صندوق تعیین خواهد نمود.

ماده ۵- دولت مکلف است به منظور تکریم و ترویج سنت حسنه نبوی ازدواج، فرهنگ‌سازی و ترویج الگوهای مطلوب، با استفاده از امکانات رسانه ملی و دستگاه‌های فرهنگی و آموزشی اقدامات ذیل را انجام دهد:

الف- تصحیح باورها و آداب و رسوم مانع و مزاحم ازدواج جوانان در مناطق مختلف کشور

ب- تشویق جوانان و خانواده‌ها به برپایی جشن‌های گروهی و کاهش هزینه‌های تشریفات مراسم ازدواج

ج- روز اول ذی‌الحجه (روز ازدواج امیرالمؤمنین «ع» و فاطمه زهرا «س») به‌عنوان روز ازدواج جوانان نامگذاری شود.

د- طرح مباحث مربوط به چگونگی تشکیل خانواده و روش‌ها و آداب همسرگزینی و ازدواج آسان و شرعی از

طریق رسانه‌های گروهی، صداوسیما، کتب درسی مقطع متوسطه (سال سوم و پیش‌دانشگاهی) و آموزش عالی

ماده ۶- دولت موظف است به منظور سامان فعالیت‌های ازدواج در استان‌ها و نظارت بر روند اجرایی این قانون

در کلیه فرمانداری‌ها، کمیته سامانه ازدواج متشکل از فرماندار، امام جمعه شهر و رئیس شورای شهر تشکیل دهد.

تبصره ۱- این کمیته حسب مورد می‌تواند از شخصیت‌های حقیقی و حقوقی برای شرکت در جلسات و

تصمیم‌گیری‌های ذیربط دعوت به عمل آورد.

تبصره ۲- کلیه دستگاه‌های ذیربط موظف به همکاری با این کمیته هستند.

تبصره ۳- استانداران موظفند پس از دریافت گزارش اقدامات کمیته‌ها، نتیجه را از طریق دولت به تفکیک

هر استان به‌صورت سالانه به کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی گزارش کنند.

ماده ۷- به‌منظور رفع موانعی که باعث تأخیر ازدواج می‌گردد و تشویق و ترغیب جوانان به ازدواج و تشکیل

خانواده، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح مکلف است پس از موافقت فرمانده کل نیروهای مسلح اقدامات

ذیل را انجام دهد:

الف- تعیین محل خدمت سربازان متأهل در نزدیکترین پادگان و مرکز نظامی محل سکونت

ب- پرداخت مستمری به میزان حداقل دو برابر سربازان مجرد به سربازان متأهل که میزان افزایش

مستمری متأهلان از محل صندوق اندوخته ازدواج جوانان تأمین می‌گردد.

ماده ۸- دولت موظف است طرح جامع آموزش و مشاوره پیش‌و‌پس از ازدواج مشتمل بر برنامه‌های: مشاوره برای همسریابی، تشکیل خانواده، آماده‌سازی زوج‌های جوان برای آغاز زندگی مشترک، آشنایی با حقوق خانوادگی و اخلاق همسررداری و آمادگی برای داشتن فرزند را تهیه و ظرف سه ماه پس از تصویب این قانون به مجلس ارائه دهد.

ماده ۹- دولت مکلف است متأهلان واجد شرایط را در اولویت دسترسی به فرصت‌های شغلی، وام اشتغال و وام مسکن قرار دهد.

ماده ۱۰- وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر مؤسسات دارای مرکز آموزشی، موظفند در چارچوب بودجه سنواتی نسبت به ساخت و واگذاری خوابگاه‌ها برای متأهلان اقدامات لازم را معمول دارند و همچنین نسبت به پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی به دانشجویان متأهل به میزان دو برابر دانشجویان مجرد که افزایش آن از محل صندوق اندوخته ازدواج جوانان تأمین می‌شود، اقدام کنند.

تبصره- دانشجویان متأهل رشته‌های پزشکی مجازند پیش از انجام خدمت سربازی و طرح خدمت نیروی انسانی در آزمون دوره‌های تخصصی شرکت کنند.

ماده ۱۱- آیین‌نامه اجرایی این قانون پس از تصویب اساسنامه صندوق توسط مجلس شورای اسلامی، ظرف مدت سه ماه توسط دولت تهیه می‌شود و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۲- گزارش اجرای این قانون هر شش ماه یکبار توسط دولت تهیه و به کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی تقدیم می‌شود.

ماده ۱۳- وزیر امور اقتصادی و دارایی، مسکن و شهرسازی و کشور در موارد مرتبط مسئول حسن اجرای این قانون در برابر مجلس شورای اسلامی هستند.

همچنین با ابلاغ «سیاست‌های کلی خانواده» توسط مقام معظم رهبری در ۱۳/۰۶/۱۳۹۵ نیز بار دیگر به این امر اشاره فرمودند:

«ایجاد نهضت فراگیر ملی برای ترویج و تسهیل ازدواج موفق و آسان برای همه دختران و پسران و افراد در سنین مناسب ازدواج و تشکیل خانواده و نفی تجرد در جامعه با وضع سیاست‌های اجرایی و قوانین و مقررات تشویقی و حمایتی و فرهنگ‌سازی و ارزش‌گذاری به تشکیل خانواده متعالی بر اساس سنت الهی».

عملکرد دولت

ازدواج جوانان، مسأله‌ای است که بسیاری از سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها را درگیر خود کرده است، با این حال جز تعدادی تفاهم‌نامه و قانون راه به جایی نبرده و متأسفانه بسیاری از قوانین به علت نبود مدیریت صحیح و متمرکز و همچنین نبود ضمانت اجرایی، سرانجامی برای جوانان نداشته است.

نهادهای سازمان‌های مسئول برای امر «انتخاب همسر» که در ماده قانون‌های بالا به صورت صریح آمده است: وزارت ورزش و جوانان، صداوسیما، آموزش عالی، آموزش و پرورش و دستگاه‌های فرهنگی و آموزشی.

در دو بند از قوانین به صورت صریح به آموزش انتخاب صحیح همسر توسط رسانه‌های گروهی، آموزش عالی و کتب درسی مقطع متوسطه اشاره شده است؛ اما در عمل چیزی جز سطحی‌کاری مشاهده نمی‌شود. رسانه‌های گروهی مخصوصاً صداوسیما در خلال برنامه‌های خانواده به آموزش انتخاب همسر اقدام می‌کنند، اما به علت فقدان پشتوانه علمی روان‌شناختی و جامعه‌شناختی عملاً تأثیر چندانی بر مخاطب ندارد.

در کتب متوسطه هم هنوز در مورد آموزش‌های پیش از ازدواج و مهارت‌های ارتباطی و انتخاب همسر کتابی افزوده نشده است و در آموزش عالی هم به کتاب «تنظیم خانواده» اکتفا شده است.

اما به طور خاص، در مورد پایگاه‌های اینترنتی همسریابی، مسئول پیگیری از طرف دولت، وزارت ورزش و جوانان به شمار می‌آید.

ماده ۴۳ برنامه پنجم توسعه و سامان‌دهی و اعتباربخشی مراکز مشاوره ازدواج و تحکیم خانواده: مطابق این ماده دولت موظف است نسبت به سامان‌دهی و اعتباربخشی مراکز مشاوره ازدواج و تحکیم خانواده اقدام کند. با هماهنگی معاونت نظارت ریاست جمهوری و با دعوت از ۲۳ دستگاه، ۱۶ جلسه تشکیل شد و به هماهنگی

رسید، اما متأسفانه زمانی که مقرر شد از معاونت وزارت به دولت برود، تغییرات ناصوابی کرده و نظرات کارشناسی حذف و سپس ابلاغ شد.

بسیاری از اقدامات برای صدور مجوز اولین مرکز مشاوره و ازدواجی که حداقل ۳۰٪ پیشگیری از طلاق داشته باشد، صورت گرفته بود، اما متأسفانه ریاست مجلس پس از چندین ماه، این آیین‌نامه را لغو اثر کردند. با این استدلال که اداره تطبیق قوانین اعلام کرده این کار مغایرت قانونی دارد، در حالی که در آیین‌نامه برنامه پنجم سامان‌دهی مراکز مشاوره بر عهده دولت گذاشته شده است. به نظر اشتباه در برداشت صورت گرفته است، چرا که در آیین‌نامه ذکر شده است که هر کس از سازمان نظام روانشناسی و مشاوره کشور پروانه تخصصی داشته باشد، اجازه تأسیس مرکز را دارد.

سال ۱۳۸۸، آیین‌نامه‌ای تصویب شد مبنی بر اینکه وزارت بهداشت با همکاری سازمان ملی جوانان، مرکز امور زنان، سازمان بهزیستی و سازمان نظام روانشناسی و مشاوره، ۱۶ ساعت آموزش اجباری برای جوانان طراحی کند، اما متأسفانه تا به حال وزارت بهداشت اقدامی در این خصوص انجام نداده است. متولی اجباری شدن آموزش‌های پیش از ازدواج، معاونت پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه است که دستگاه‌های دیگر او را همراهی می‌کنند. طی جلساتی آیین‌نامه‌ای تدوین شده است که در حال چکش‌کاری و در مرحله اولیه است. پس از نهایی شدن این آیین‌نامه، برای تأیید به مجلس و هیأت دولت ارسال می‌شود. یکی از برنامه‌هایی که دفتر «ازدواج و تعالی خانواده وزارت ورزش و جوانان» برای سال ۱۳۹۵ در نظر گرفته است، «اجرای طرح ملی آموزش‌های پیش از ازدواج» برای اولین بار در سطح کشور برای ۷۵۰ هزار زوج است. براساس آمار امسال ۷۵۰ هزار زوج آماده ازدواج هستند و پیک طلاق‌ها در سال اول است و به همین دلیل برای داشتن ازدواج آسان، ایمن و پایدار و از طرفی مقابله با نرخ بالای طلاق، آموزش‌های پیش از ازدواج در اولویت قرار گرفتند. این طرح آموزشی از اوایل اردیبهشت شروع شده است و افتتاحیه آن سوم خرداد در هفته جوان اعلام شده است. در حال حاضر بیش از ۲ هزار نفر در سطح شهر تهران مشغول آموزش‌اند و چند استان برای اجرای طرح اعلام آمادگی کردند. محتواها آماده و از طریق مراکز تخصصی مشاوره و ازدواج

برنامه‌ریزی‌های لازم انجام شده است. همچنین سمن‌های فعال در حوزه جوانان و خانواده‌شناسایی شده‌اند و بانک اطلاعاتی کلیه اساتیدی که در حوزه ازدواج و خانواده فعالیت می‌کنند، ایجاد شده است و در حال تکمیل است. در تابستان دوره‌های آموزش مدرسان برگزار می‌شود و حدود هزار تا ۲ هزار مدرس پس از اعطای گواهینامه به سراسر کشور اعزام می‌شود. این طرح بزرگترین طرح در این زمینه در طول تاریخ جمهوری اسلامی ایران است.

جمع بندی

به نظر می‌رسد یکی از بزرگترین معضلات، نبود سیاست فرهنگی جامع بر همه دستگاه‌ها و نهادهای کشور در زمینه ازدواج است. با وجود ابلاغ سیاست‌های مختلف در خصوص خانواده، سردرگمی و حیرانی بین دستگاه‌های مختلف کشور به‌وفور به چشم می‌خورد.

در سیاست‌های ابلاغی و برخی قوانین، دستگاه و نهاد مجری و موظف معرفی نشده است و به همین دلیل بسیاری از دستگاه‌ها از پیگیری مصوبات سر باز می‌زنند. همچنین مسئول پیگیری اجرایی شدن عملکردها مشخص نشده است و ضمانت اجرایی قوانین کاهش می‌یابد؛ برای مثال، دستگاه‌های فرهنگی به‌طور کلی نام برده شده‌اند و به‌صورت صریح مورد هدف قرار نگرفته‌اند، پس در چنین وضعیتی چگونه می‌توان عملکرد یک دستگاه را در این خصوص سنجید؟

نبود تعریف مرجع و مشخص و اتکا به برداشت‌های قائم به شخص، مشکل دیگری است که در مواجهه با قوانین دیده می‌شود؛ برای مثال، در مورد شیوه‌های همسربابی و همسرگزینی که مورد تأیید و قبول نظام جمهوری اسلامی است، سخن گفته نمی‌شود و تعریفی ارائه نمی‌گردد.

نگرش‌ها و بینش‌های مختلف دولت‌ها راجع به مسأله ازدواج و خانواده، منجر به عملکردهای متفاوت از جانب آن‌ها می‌شود که با تغییر دولت، نگاه دیگری جایگزین می‌شود و این امر مانع پیشرفت برنامه‌های پیشین می‌شود.

راهبرد و پیشنهادات

امروزه ملاک و شاخص‌های افراد برای ازدواج تغییر کرده است و میانگین سن ازدواج طی سال‌های متمادی افزایش یافته و این افزایش در زنان بیش از مردان بوده است. تحقیقات زیادی در این زمینه صورت گرفته که باعث افزایش سن ازدواج شده است. این موارد عبارتند از: عوامل اجتماعی (تحصیلات دانشگاهی)، عوامل اقتصادی (اشتغال دختران) و عوامل فرهنگی (آرمان‌گرایی و تغییر هنجارهای همسرگزینی). در حال حاضر در کل کشور سه میلیون و پانصد هزار مرد مجرد و سه میلیون و سیصد زن مجرد وجود دارند که می‌توانند حداقل سه میلیون خانواده جدید تشکیل دهند.

نگرانی‌های دیگری نیز وجود دارد؛ روند وضعیت کنونی ازدواج در ایران (مردان به‌طور میانگین با زنانی که چهار سال کوچکتر از آن‌ها هستند، ازدواج می‌کنند)، توزیع الگوی سنی زوجین را تحت تأثیر قرار می‌دهد که برای حل آن، باید چاره‌های اندیشید. با روند کنونی، شمار مردان در سن ازدواج تا سال ۹۷، دو میلیون نفر بیشتر از زنان خواهد بود و تعداد مردان در سن ازدواج (۲۰ تا ۳۴ ساله) حدود دو میلیون نفر بیش از زنان در سن ازدواج (۱۵ تا ۲۹ ساله) خواهد شد. یکی از این راهکارها، هم‌سن‌گزینی است تا زنان و مردان در آستانه ازدواج به تعادل برسند و پدیده‌هایی همچون پیشی گرفتن آمار مردان در آستانه ازدواج بر زنان، مهار شود. طی سال ۱۳۹۲ در مجموع ۷۴ هزار و ۵۱۳ ازدواج در کشور صورت گرفت که از این تعداد ۹۲ هزار و ۳۶۵ مورد که معادل ۱۱،۹٪ است، ازدواج دختران و پسرانی بوده که سن یکسان داشته‌اند. عملی کردن این راهکار، مستلزم برنامه‌ریزی برای فرهنگ‌سازی در این زمینه است. این امر مستلزم بهبود روش‌های همسر یابی در میان جوانان و ارائه مشاوره به زوج‌های در آستانه ازدواج است تا هدف اصلی که افزایش ازدواج‌های موفق است، عملی گردد. ایجاد پایگاه اینترنتی همسر یابی می‌تواند به‌طور جدی مورد تأمل قرار گیرد. در حال حاضر پایگاه‌های اینترنتی که برای همسر یابی وجود دارند نه تنها مفید نیستند، بلکه باعث به‌وجود آمدن آسیب‌های اجتماعی نیز می‌شوند، همچنانکه بسیاری برای ازدواج موقت، دوست‌یابی و روابط نامشروع وارد این پایگاه‌ها می‌شوند. به‌نظر می‌رسد اگر این پایگاه‌ها در صدد واسطه‌گری برای ازدواج هستند، باید تغییرات اساسی پیدا کنند تا آسیب‌ها کاهش یابد.

شمار روزافزون موارد طلاق موجب شده است تا مشاورهٔ پیش از ازدواج به‌عنوان یک ضرورت مطرح گردد. این مشاوره ابتدا در زمینهٔ مسائل پزشکی و ژنتیکی بود، ولی امروزه مشاوره در زمینهٔ مسائل شخصیتی، روانی، معیارهای انتخاب همسر و چگونگی ارتباط با همسر و سایر اعضای خانواده، برای کاهش آمار طلاق و اختلافات خانوادگی، از مسائل مهم و اساسی به‌شمار می‌آید. باید این واقعیت را بپذیریم که جوانان ما مهارت‌های لازم برای کسب موفقیت و شادکامی در زندگی، به‌ویژه مهارت انتخاب همسر را نمی‌شناسند. برخی از جوانان بدون داشتن کمترین اطلاعات لازم در زمینهٔ انتخاب همسر و سایر مهارت‌های ضروری ازدواج می‌کنند و این منشأ بسیاری از مشکلات بعدی همچون طلاق است. از این‌رو، برای کاهش آمار طلاق و به‌منظور استحکام خانواده‌ها، باید همهٔ مسئولان برای حل این معضل اجتماعی اقدام کنند. یکی از مهم‌ترین راهکارهای تأثیرگذار در این زمینه، راهنمایی خانواده‌ها و دختران و پسران جوان است تا جلوی انتخاب‌های ناصحیح گرفته شود. اگر ازدواج و فرآیند خواستگاری با معیارهای عقلانی و شناخت صحیح صورت پذیرد، آمار طلاق‌ها و اختلافات خانوادگی به‌شدت کاهش می‌یابد.

ما همچنین در جامعه نیاز به یک توافق و تفاهم جمعی داریم. سه نهاد مهم آموزش، خانواده و رسانه، باید پیام‌های یکسان و هماهنگی را ارسال کنند؛ از طرفی سیاست‌های فرهنگی کلان و تعریف رابطه درست دولت و خانواده نیز می‌تواند در بهبود وضعیت فرهنگی و هویتی نسل جدید تأثیرگذار باشد. سیاست‌گذاری‌های مناسب در سه سطح کلان، میانه و خرد باید صورت گیرد. خانواده، آموزش و رسانه باید با یکدیگر هماهنگ بوده و سیاست واحدی را دنبال کنند. خانواده‌ها باید تغییرات امروزی را بپذیرند و با جوانان خود تعامل و گفت‌وگوی صحیح داشته باشند، از انتظارات و توقعات آن‌ها باخبر باشند. تغییر باورها مسئله‌ای فرهنگی است و کلیه دستگاه‌ها موظف به فرهنگ‌سازی هستند. این موضوع باید از درون خانواده‌ها و در سنین پایین شروع شود. از مهدکودک تا دانشگاه باید این عمل انجام شود. رسانه ملی حتماً باید به کمک دستگاه‌های متولی از جمله وزارت ورزش و جوانان بیاید.

صد او سیما یکی از قدرتمندترین رسانه‌های حال حاضر ماست که باید فعالانه عمل کند و به تبلیغ واسطه‌گری ازدواج بپردازد. رسانه ملی باید الگوهای موفق ازدواج‌های سنتی و نیمه‌سنتی را معرفی کند تا جوانان به بیراهه نروند. مسأله ازدواج امری چندبعدی است؛ ازدواج امری شخصی، عاطفی، روانشناختی، عرفی، شرعی، اخلاقی و قانونی است. اگر ما انتظار داشته باشیم که یکی از ابعاد این مسأله را به صورت دستوری حل کنیم و فکر کنیم که تمام ابعاد حل می‌شود، از همان ابتدا به خطا رفته‌ایم. مسائل شرعی، عرفی، اخلاقی و روانشناختی و جامعه‌شناختی ازدواج هم باید بررسی شوند، البته تعداد قوانین مربوط به ازدواج کم است و از آن بدتر که همان قوانین هم اجرایی نمی‌شوند.

مهم‌ترین مسأله آگاه‌شدن، دانش لازم و اطلاعات کافی جوانان است. مهم‌ترین معضلی که در کشور داریم این است که اکثر جوانان در زمان ازدواج نمی‌دانند دلیل ازدواج‌شان چیست و چه آینده‌ای، چه وظایف و اختیارات و چه مهارت‌هایی نیاز دارند که از این چالش‌ها عبور کنند؛ به همین دلیل آموزش‌های پیش از ازدواج می‌تواند جوانان را در این زمینه هشیار کند و نرخ ازدواج و طلاق را تحت تأثیر قرار دهد. این آموزش‌ها نرخ ازدواج را با کاهش روبه‌رو خواهد کرد، اما ازدواج‌های نایمن و ناپایدار کاهش پیدا می‌کند که بسیار مفید است.

یکی از دروس اجباری در دانشگاه‌ها، تدریس واحدی به‌عنوان «تنظیم خانواده» است که در دو واحد در مقطع لیسانس ارائه می‌شود. متأسفانه این واحد درسی فقط به آموزش سطحی از مسائل جنسی بسنده کرده است، درحالی‌که جوانان نیازمند آن هستند که ابتدا شیوه‌های صحیح ارتباط با جنس مخالف را یاد بگیرند و سپس با مهارت‌های زناشویی آشنا شوند. پیشنهاد می‌شود که یک واحد درسی دیگر، به‌عنوان آموزش مهارت‌های زندگی به‌عنوان دروس اجباری و نه اختیاری برای ترم‌های اول تصویب شود که دانشجویانی که به‌تازگی وارد محیط مختلط دانشگاه شده‌اند و برای بسیاری از آن‌ها اولین محیط آشنایی با جنس مخالف است، با مهارت‌های ارتباطی آشنا شوند تا بتوان جلوی بسیاری از آسیب‌های اجتماعی را که در محیط دانشگاه و خارج از آن رخ می‌دهد، گرفت. تصور عموم بر این است که نباید در مورد ارتباط با جنس مخالف هیچ آموزشی داده شود، بلکه برعکس زمانی که دو جنس در کنار یکدیگر به تحصیل می‌پردازند، باید به

آن‌ها آموزش داده شود تا با شناخت و آگاهی برخورد صحیحی داشته باشند. ضرورت آشنایی با «سواد رسانه‌ای»، امسال برای اولین بار در سطح مدارس درس «تفکر و سواد رسانه‌ای» برای دانش‌آموزان طراحی و اجرا شده است، در صورتی که سالیان زیادی از ارتباط و تعامل با رسانه‌ها مخصوصاً رسانه‌های نوین و تعاملی می‌گذرد. وجود چنین شکافی بین آموزش و ارتباط با تکنولوژی‌های نوین و رسانه‌ها آسیب‌هایی ایجاد کرده و مقاومت در برابر آموزش را بیشتر کرده است. سواد رسانه‌ای به کاربران می‌آموزد که چگونه با هریک از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و رسانه‌ها کار کنند و با داشتن تفکر انتقادی و قدرت استدلال در برابر آسیب‌ها و ناهنجاری‌ها آن مقاومت داشته باشند.

صداوسیما به‌عنوان رسانه قدرتمند ملی باید در امر آموزش مهارت‌های زندگی و انتخاب همسر اقدام مؤثرتری ایفا کند؛ یکی از آفت‌های جدی، سریال‌های طنز دهه هشتاد بودند که با تمسخر روابط زن و مرد و همچنین دامن زدن به کلیشه‌های تحقیرآمیز اوضاع را وخیم کردند. صداوسیما از طریق برنامه‌های مختلف گفت‌وگو محور، نمایشی، آموزشی و... باید اقدام به آموزش صحیح مهارت‌های زندگی و مسأله انتخاب همسر سازد و با فرم و قالبی جوان‌پسند و محتوایی که متناسب و هماهنگ با نیازهای زمانه است، ارائه شود. صداوسیما با قدرت و نفوذی که در بین عموم مردم جامعه ما دارد، توانایی مدیریت فرهنگی دارد و می‌تواند بسیاری از عادات و رسوم غلط رایج را تغییر دهد.

فرهنگسراها و سرای محلات، از جمله نهادهای آموزشی و فرهنگی هستند که به همت شهرداری ایجاد شده‌اند. یکی از خدماتی که عهده‌دار آن هستند، آموزش‌های شهروندی است و از این طریق می‌توانند به جوانان محله متناسب با فرهنگ و وضعیت اقتصادی-اجتماعی اهالی محل آموزش‌های انتخاب صحیح همسر و همسرگزینی را ارائه کنند. از گذشته یکی از کانون‌های واسطه‌گری امر ازدواج، مساجد بوده‌اند. به دلیل ارتباط و تعاملی که بین جمعیت مسجدرو به وجود می‌آمد، بسیاری از بزرگان مسجد با شناخت و آگاهی از اهالی محل جوانان مناسب با یکدیگر را پیشنهاد می‌کردند. بسیاری از این واسطه‌گری‌ها ثمربخش واقع می‌شد و جوانان به خانه بخت راه پیدا می‌کردند، اما امروزه هم از تعداد جمعیت مسجدرو کاسته شده است و هم اهالی محل از یکدیگر باخبر نیستند.

منابع

- آزادارمکی، محمدتقی؛ زند، مهناز و طاهره خزایی (۱۳۷۹). «بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده‌های تهران: با تأکید بر مقایسه مراسم، آداب و کارکردهای حمایتی». نامه علوم اجتماعی. ش ۱۶. صص ۳-۲۹.
- آزادارمکی، تقی (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی خانواده ایرانی. تهران: سمت.
- آندره، میشل (۱۳۵۴). جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج. ترجمه فرنگیس اردلان. تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- احمدنیا، شیرین؛ فرهمند، زهره (۱۳۹۳). مطالعه جنسیتی رابطه شیوه همسرگزینی (سنتی و جدید) با رضایت زناشویی در خانواده‌های شهر شیراز. مطالعات علوم اجتماعی ایران. سال دهم، شماره ۴۲. صص ۹۱-۱۰۵.
- اکبری، صادق و همکاران (آذر ۱۳۹۲). بررسی وضعیت ازدواج و زناشویی استان‌های شمالی گلستان، گیلان و مازندران در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰. ارائه‌شده در همایش تحلیل یافته‌های سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۰.
- باومن، زیگموند (۱۳۸۴). عشق سیال. ترجمه عرفان ثابتی. تهران: ققنوس.
- بحرانی، محمود (۱۳۹۲). تحلیل آمارهای ازدواج و طلاق زوج‌های ایرانی طی پنج دهه گذشته. علوم اجتماعی. شماره ۸۶/۸۵. صص ۴۳-۵۶.
- برات دستجردی، نگین؛ عرفان، آرزو (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر در گرایش به ازدواج اینترنتی در بین دانشجویان (بارویکرد آسیب‌شناسانه به ازدواج اینترنتی). مطالعات میان‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. شماره ۲. صص ۶۵-۸۲.
- پنج فاز اجرایی آیین‌نامه ساماندهی مراکز مشاوره: نحوه آشنایی دختران و پسران در سایت‌های همسرگزینی.
- جعفری مژدهی، افشین (۱۳۸۲). عدم تعادل در وضعیت ازدواج ایران. فصلنامه پژوهش زنان. دوره ۱، شماره ۵. صص ۸۳-۱۰۴.
- ربانی، رسول؛ قاسمی، وحید و وکیل احمدی (۱۳۸۹). بررسی مضیقه ازدواج در استان‌های شمالی کشور (بر اساس سرشماری ۱۳۸۵). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی پورتال جامع علوم انسانی.
- رجیبی، عباس (۱۳۸۶). عوامل افزایش ازدواج و راهبردهای کاهش آن. مجله معرفت. شماره ۱۱۲. صص ۱۵۴-۱۴۳.
- رجیبی، غلامرضا؛ عباسی، قدرت‌اله و شهلا شمعونی عباسی (۱۳۹۴). «سبک‌های همسرگزینی (سنتی، آزاد و ترکیبی) و رضایت زناشویی در پرستاران». دوفصلنامه آسیب‌شناسی مشاوره و غنی‌سازی خانواده. (۱).
- رمضان‌نرگسی، رضا (۱۳۸۸). مدرنیسم، خانواده و طلاق؛ مجموعه مقالات آسیب‌شناسی خانواده. به کوشش سیدجعفر حق‌شناس. دفتر مطالعات و تحقیقات زنان.
- ساروخانی، باقر؛ مقربیان، مریم (۱۳۹۰). تجددگرایی تحقیقی مقایسه‌ای در بین زنان مناطق ۱ و ۱۱ شهر تهران. فصلنامه مطالعات فرهنگ ارتباطات. ۱۲ (۱۵).
- سازمان ثبت احوال کشور: www.sabteahval.ir
- سالاری‌فر، محمدرضا (۱۳۸۳). همسرگزینی در اندیشه دینی. کتاب زنان. شماره ۲۵.

- شادمهر، سمیه (۱۳۹۰). مقایسه شیوه های همسرگزینی سنتی و غیرسنتی و نقش آن در رضایت زناشویی در بین زنان متأهل شاغل در صداوسیما جمهوری اسلامی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی.
- عباسی شوازی، محمدجلال؛ ترابی، فاطمه (۱۳۸۵). تفاوت های بین نسلی ازدواج خویشاوندی در ایران مجله جامعه شناسی ایران ۲ (۷).
- عظیمی هاشمی، مژگان و همکاران (۱۳۹۴). ارزش ها، نگرش ها و الگوهای کنش جوانان در خصوص همسرگزینی روابط پیش از ازدواج. مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه های استان خراسان رضوی. فصلنامه راهبرد فرهنگ. شماره ۲۹.
- قاسمی اردهایی، علی (۱۳۸۶). تأثیر محل زندگی روستا/شهر بر زمان ازدواج زنان در ایران. فصلنامه روستا و توسعه ۱۰ (۲).
- قانع راد، محمدمبین؛ عزلتی مقدم، فاطمه (۱۳۸۹). «بررسی انتقادی تشخیص ها و سیاست گذاری ها در مسائل خانواده و ازدواج». مسائل اجتماعی ایران. ش ۱.
- کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۳). تحول ازدواج زنان در ایران و عوامل جمعیتی مؤثر بر آن. پژوهش زنان. دوره ۲. شماره ۳. صص ۱۲۴-۱۰۳.
- کلدی، علیرضا؛ غفوریان قالیباف، مریم (۱۳۸۷). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر معیارهای همسرگزینی. مجله جامعه شناسی معاصر. سال اول. شماره اول. صص ۱۵۶-۱۷۲.
- کنعانی (۱۳۸۵). پیوند سنت و نوسازی در افزایش سن ازدواج. نمونه ایرانیان ترکمن. نامه انجمن جمعیت شناسی ایران (۱۱)
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳). جامعه شناسی. ترجمه منوچهر صبوری کاشانی. تهران: نی.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰. تهران.
- مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و سالنامه آماری ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴.
- مشیدی، شهرزاد (۱۳۹۰). تحول معیارهای همسرگزینی جوانان نسبت به والدینشان به تفکیک خاستگاه طبقاتی «مطالعه موردی شهر اراک سال ۱۳۸۹». پایان نامه دکترای تخصصی. استاد راهنما: محمدصادق مهدوی. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. دانشکده علوم انسانی و اجتماعی.
- مظاهری، علی و همکاران (۱۳۸۸). رابطه سبک های همسرگزینی با کیفیت و پایداری ازدواج. راهبرد فرهنگ. شماره ۵. صص ۵۵-۷۲.
- موحد، مجید؛ عباسی شوازی، محمدتقی (۱۳۸۵). بررسی رابطه جامعه پذیری و نگرش دختران به ارزش های سنتی و مدرن در زمینه روابط بین شخصی دو جنس پیش از ازدواج. مطالعات زنان ۴ (۱).
- موسوی، سیدرضا (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی معیارها در اندیشه اسلامی با معیارهای پذیرفته شده از سوی جوانان شهر کرمان. اسلام و پژوهش های تربیتی. شماره اول. صص ۱۴۱-۱۶۴.
- نیک پرور، فاطمه؛ پناغی، لیلی و علی مظاهری (۱۳۹۰). تغییر ملاک های ازدواج در سه نسل ارائه یک مدل زمینه ای مقدماتی. فصلنامه خانواده پژوهی ۷ (۲۶).

- Giddens, Anthony (1992) Transformation of Intimacy, blacwell: Editorial office, polity press, reprinted

